

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Skjøtselsplan for de nordlige øyene i Hysværet, Vegaøyen verdensarvområde

Slåttemark, kystlynghei og naturbeitemark

NIBIO RAPPORT | VOL. 7 | NR. 202 | 2021

Annette Bär, Sven Emil Hinderaker & Thomas H. Carlsen
Avdeling for kulturlandskap og biologisk mangfold, Tjøtta

TITTEL/TITLE

Skjøtselsplan for de nordlige øyene i Hysværet, Vegaøyen verdensarvområde. Slåttemark, kystlynghei og naturbeitemark.

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Annette Bär, Sven Emil Hinderaker & Thomas H. Carlsen

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
13.12.2021	7/202/2021	Åpen	52416	21/01744
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:	
978-82-17-02975-5	2464-1162	38	1	

OPPDRAAGSGIVER/EMPLOYER:

Statsforvalteren i Nordland, Miljø- og klimaavdeling

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Elisabeth Hauge-Nesheim

STIKKORD/KEYWORDS:

Skjøtsel, kulturlandskap, verdensarv, slåttemark, kystlynghei, naturbeitemark, utvalgt naturtype, tilskuddsordning for trua naturtyper, Vega

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Kulturlandskap og biologisk mangfold

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Utarbeidelse av skjøtselsplanen for de nordlige øyene i Hysværet i Vega kommune er utført på oppdrag av Statsforvalteren i Nordland. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for skjøtsel av den trua naturtypen slåttemark, kystlynghei og naturbeitemark. Den baserer seg på feltbefaring med avgrensning av naturbase-lokaliteter og intervju med brukeren. Rapporten er delt inn i to hoveddeler. De første kapitlene gir en kort beskrivelse av naturtypene. Kapitlene 4-8 er rettet mot den som skal utføre skjøtsel, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokaliteten. I vedlegg finnes en beskrivelse av de verdifulle naturtypelokalitetene som inngår i drifta og som er informasjonsgrunnlaget for forvaltning, inkludert søkbare egenskaper for lokalitetene i Miljødirektoratets naturbase.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Nordland

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Vega

STED/LOKALITET:

Hysværet

GODKJENT /APPROVED

Anders Nielsen

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Annette Bär

AVD. LEDER

FORSKER

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Forord

Utarbeidelse av skjøtelsplanen for de nordlige delene av Hysværet i Vegaøyen verdensarvområde er utført på oppdrag fra Statsforvalteren i Nordland, Klima og Miljøavdeling. Skjøtelsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av de utvalgte naturtypene slåttemark og kystlynghei og er i samsvar med handlingsplanene for disse (Direktoratet for naturforvaltning 2009, 2010). I tillegg gis anbefalinger for skjøtsel av naturbeitemark. Skjøtelsplanen baserer seg på feltbefaring og intervjuer med grunneieren.

Rapporten er delt inn i to hoveddeler. De første kapitlene gir en kort beskrivelse av naturtypene slåttemark, kystlynghei og naturbeitemark. Kapitlene 4-8 er rettet mot den som skal utføre skjøtsel, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift i området, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokalitetene.

Som vedlegg finnes en beskrivelse av de verdifulle naturtypelokalitetene som inngår i drifta. Den genererer i hovedsak informasjon rettet inn mot forvaltning, inkludert søkbare egenskaper for området i Miljødirektoratets naturbase.

NIBIO på Tjøtta takker brukeren Tor Einar Santi og Statsforvalteren i Nordland for innspill og for godt samarbeid.

Tjøtta, 30. november, 2021

Annette Bär

Prosjektleder

Innhold

1	Slåttemark i Nord-Norge	6
2	Kystlynghei.....	8
2.1	Lyngsviing	10
2.2	Restaurering av kystlynghei.....	10
3	Naturbeitemark	11
3.1	Naturfaglig beskrivelse	11
3.2	Artsinnhold	11
3.3	Råd om skjøtsel og hensyn	12
4	Om Hysværet og oppdraget	13
5	Skjøtelsplan for slåttemark på Santiholmen og Steinsholmen.....	15
5.1	Innledning.....	16
5.2	Hensyn og prioriteringer.....	17
5.3	Tradisjonell og nåværende drift	17
5.4	Artsmangfold og observerte endringer	17
5.5	Evaluering/vurdering av skjøtselen	17
5.6	Mål for slåttemarkene.....	18
5.7	Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode).....	18
5.8	Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig).....	18
5.8.1	Slått	18
5.8.2	Andre aktuelle skjøtselstiltak	19
5.9	Oppfølging av skjøtelsplanen.....	20
5.10	Bilder fra Santiholmen og Steinsholmen	21
6	Skjøtelsplan for kystlynghei og naturbeitemarka på Mangdalsøya	24
6.1	Innledning.....	25
6.2	Hensyn og prioriteringer.....	26
6.3	Tradisjonell og nåværende drift	26
6.4	Aktuelle erfaringer med skjøtselen	26
6.5	Artsmangfold og observerte endringer	26
6.6	Evaluering/vurdering av skjøtselen	26
6.7	Mål for den verdifulle naturtypen kystlynghei og naturbeitemark.....	27
6.8	Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig).....	27
6.8.1	Beiting	27
6.8.2	Andre aktuelle skjøtselstiltak	27
6.9	Oppfølging av skjøtelsplanen.....	27
6.10	Bilder fra Mangdalsøya.....	28
7	Skjøtelsplan for kystlynghei på Bryholmen og for naturbeitemark på øy øst for Steinsholmen	31
7.1	Innledning.....	32
7.2	Hensyn og prioriteringer.....	33
7.3	Tradisjonell og nåværende drift	33

7.4	Aktuelle erfaringer med skjøtselen	33
7.5	Artsmangfold og observerte endringer	33
7.6	Evaluering/vurdering av skjøtselen	34
7.7	Mål for den verdifulle naturtypen kystlynghei og naturbeitemark	34
7.8	Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)	34
7.8.1	Beiting	34
7.9	Oppfølging av skjøtselsplanen	35
7.10	Bilder fra Bryholmen, beiteområdet nord for Santiholmen og øy øst for Steinsholmen	35
8	Andre tiltak relatert til skjøtsel i Hysvær	37
8.1	Tiltak mot veitistel	37
	Referanser	38
	Vedlegg	39
1	Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase	39
1.1	Santiholmen	39
1.2	Steinsholmen	42
1.3	Mangdalsøya - kystlynghei	45
1.4	Mangdalsøya - naturbeitemark	48
1.5	Bryholmen - kystlynghei	51
1.6	Øy øst for Steinsholmen - naturbeitemark	54
2	Retningslinjer for sviing	57
2.1	Lyngsviing som skjøtselsmetode – en kort introduksjon	57
2.2	Retningslinjer for sviing	58
3	Tiltakslogg, grunneiers notater	61

1 Slåttemark i Nord-Norge

Tradisjonelle slåttemarker er naturenger i inn- og utmark med ville plantearter, som har blitt slått for å skaffe vinterfôr til husdyra. Slåttemarkene ble gjerne slått seint i sesongen, etter at de fleste plantene hadde blomstra og satt frø. De er ofte overflatelydda for stein, men har i mindre grad vært oppdyrket og tilsådd i seinere tid, og er ikke- eller i liten grad gjødsla med tilført husdyr- og kunstgjødsl. Slåttemarkene har tradisjonelt vært høstbeita og kanskje også vårbeita. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer imidlertid fra sted til sted.

Slåttemarkene er ofte urterike (blomsterrike), og omtales gjerne som «blomsterenger». De huser også ofte et stort mangfold av insekter.

Artssammensetningen i slåttemarkene kan variere mye blant annet avhengig av klimaet. Variasjonen i slåttemarksfloraen er stor fra nord til sør og fra kyst til innland i Nord-Norge. Forskjeller i fuktighetsforhold og kalkinnhold i marka påvirker også artssammensetningen sterkt.

Vanlige plantearter i tørre-friske enger er gras og halvgras som engkvein, rødsvingel, gulaks, bakkefrytle, bleikstarr og urter som for eksempel blåklukke, ryllik, følblom, småengkall, hvitmaure, fuglevikke, engsyre, harerug, engsoleie, marikåpe-arter, i høyereliggende områder også snøsøte. I Nordland og Troms er også rødknapp og prestekrage vanlige innslag i tørre slåttemarker, mens silkenellik kan komme inn i Øst-Finnmark.

Slåttemark på Svebakken i Hemnes kommune i Nordland som representerer en tørr-frisk engutforming. Bildet t.h. viser småengkall som gjerne vokser i slike enger.

Foto t.v. Annette Bär og t.h. Ellen Svalheim.

I litt kalkholdige områder kan man finne gras som dunhavre, og i de sørlige delene av Nord-Norge også hjertegras. Ellers på kalk vokser urter som gjeldkarve, fjellflokk, vill-løk, vill-lin, fjellfrøstjerne, gulmaure, (fjell)bakkestjerne, ulike marinøkler og orkideer. Noen av disse står på den norske rødlisten (og er truet) (www.artsdatbanken.no).

I litt fuktigere eng finnes arter som sølvbunke, jåblom, ballblom, skogstorkenebb, rød jonsokblom, marikåper, sibirgrasløk og hvitbladtistel. I fuktigere enger i Finnmark kan man finne østlige arter, foruten silkenellik som nevnt over også finnmarksfrøstjerne, storveronika og russekjeks.

Slåttemark på Kvanndalen i Rana kommune i Nordland. Bilde t.h. viser ballblom som er et vanlig innslag i litt fuktigere eng ved siden av arter som sølvbunke, jåblom, og skogstorkenebb.

Foto t.v. Annette Bär, t.h. Ellen Svalheim.

Slåttemark med silkenellik i Anopset i Porsanger kommune i Finnmark. Bilde t.h viser nærbilde av silkenellik som er en østlig art og stedvis vokser i slåttemarkene i Finnmark.

Begge foto Ingrid Golten.

Hvis slåtteeenger blir liggende brakk, blir engene gjerne dominert av noen få, høyvokste arter. Hundekjeks, skogstorkenebb, marikåper og mjøduert er typisk, men også tromsøpalme kan komme inn. I innlandet er store felt av geitrams vanlig der drifta har opphørt, før busker og trær overtar i en senere fase av gjengroingen.

Mange gamle slåttemarker brukes i dag til beite eller er grodd igjen. «Tradisjonelle» slåttemarker har derfor blitt svært sjeldne og det er spesielt viktig at gjenværende slåttemarker holdes i hevd. Generelle restaurerings- og skjøtselstiltak er omtalt i veiledningsheftet, og konkrete råd for skjøtsel av din lokalitet beskrives i denne skjøtelsesplanen. Nærmere omtale av ulike plantearter fra engene finnes i Bondens kulturmarksflora for Nord-Norge (Bele, Norderhaug, Alm & Vange 2014). Mye av denne teksten om slåttemark i Nord-Norge er hentet fra den.

2 Kystlynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau ansees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsføring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

Beiting er viktig for ivaretagelsen av kystlyngheiene, og i snøfattige og vintermilde kyststrøk med kystlynghei finner man former for utegangerdrift. Hold av dyr, uansett driftsform, krever at man følger tilhørende regelverk, se www.lovdatab.no. Utegangerdrift er omtalt spesifikt flere steder i regelverket, med både egne tilpasninger og med dispensasjoner fra hovedregelverket mot at enkelte vilkår holdes. Av viktige regelverk å sette seg inn i, kan man trekke frem: «Lov om dyrevelferd» (Dyrevernova), «Forskrift om velferd for småfe», «Forskrift om velferd for produksjonsdyr», «Forskrift om merking, registrering og rapportering av småfe» og «Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer». Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

For å kunne tilpasse dyretallet til beitegrunnet, må beitegrunnet vurderes. Beitegrunnet påvirkes av variasjoner i både naturforhold og hevd, og må derfor vurderes for hvert enkelt beite. Ofte inngår det flere naturtyper i det samlede kystlandskapet som beites, noe som også bør tas inn i den totale vurderingen av dyretallet. Dette kan være strandenger som er gode vår- og sommerbeiter, eller myr som kan ha viktige halvgress og starr utover høst og vinter. Kystlynghei i god hevd utgjør gode beiter, og inneholder helst vekslinger av røsslyng i både pionerfase, byggefase og moden fase. Dette gjør at beitedyrene kan veksle mellom røsslyngplanter av ulik alder og høyde. Beitekvaliteten til røsslyngen varierer med alder, og særlig gammel, forvêdet og skadet røsslyng forringer beitene mye. En del kystlyngheier finnes i vekslinger med mye bart berg, mens andre lyngheier danner tette tepper hvor røsslyngen har et høyt dekke. Både dekning og kvalitet på røsslyng tas med i beregningen av dyretall per arealenhet.

I «Forskriften om velferd for småfe», omtales utegangerdrift spesielt, og i § 18 «Unntak fra kravet om tjenlig oppholdsrom – utedrift», kan oppsummeres i følgende viktige punkt:

- 1) *Dyretallet skal tilpasses beitegrunnet.*
- 2) *Eier eller annen med ansvar for dyrene skal ha mulighet til raskt å skaffe tilstrekkelig og egnet fôr i tilfelle situasjoner der beitet ikke gir tilstrekkelig næring.*
- 3) *Det skal etableres fôringsplass som gjør det mulig å fôre dyrene på en god måte.*
- 4) *Terreng og vegetasjon skal gi tilstrekkelig ly, og dyrene skal ha beskyttende ullfell i kalde årstider.*
- 5) *Det skal etableres innhengning som gjør det mulig å samle dyrene.*
- 6) *Dyrene skal samles når det er nødvendig av dyrevernmessige hensyn, og minimum vår og høst for kontroll, merking, napping og klipping av ull, nødvendig parasittbehandling, o.l.*
- 7) *Paring skal skje slik at lamming og kjeing kan forekomme når beite- og klimaforhold er gunstige.*
- 8) *Tilsynet skal intensiveres før og under lamming.*

Gode vinterbeiter er nødvendig for et godt dyrehold. Nøkkelarten røsslyng inngår i beitegrunnet gjennom hele året, men er viktigst utover høsten og vinteren, da omfanget av andre beiteplanter reduseres. Selv om røsslyng er den viktigste vinterbeiteplanta, er tilgang på starr og gras som dyra finner innimellom lyngen betydningsfull for det samlede næringsopptaket om vinteren. Småfe på

utmarksbeite skal etter regelverket ha tilsyn minst en gang per uke i områder uten særskilt risiko. Ved mistanke om økt fare må tilsynet intensiveres slik at forhold som kan medføre dårlig velferd, syke, skadde og avmagrede dyr, oppdages så tidlig som råd er. Det er en forutsetning at beitelokalitetene gir muligheter for å komme til med nødfôr, også i perioder med dårlig vær. Beitene må ha tilstrekkelig ferskvannstilgang gjennom hele året. Det må planlegges løsninger for mulig vannmangel, både sommer som vinter.

Gammelnorsk sau og andre husdyrslag

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er mye brukt i utegangerdrift i kystlynghei, ettersom det er en hardfôr, lett sau som er tilpasset helårsbeiting hvor det er vilkår for det. Under de riktige kombinasjoner av milde vintre, tilstrekkelig med areal og velskjøttede kystlyngheier, greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Paring skal skje slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging.

Innholdet av protein i beiteplantene gjennom vinteren er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter.

Dersom lammene fra sau i kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslaktning må man gjøre tilpasninger. Disse lammene som ikke er slaktemodne må da overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalet raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med innefôring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og innefôring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten. Beiting med de langhala sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tyngre saueraser og stedvis til storfe (sinky, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

Gammelnorsk sau er godt tilpassa beiting i kystlynghei.

2.1 Lyngsviing

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lyngsviingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til spesielle verdier knyttet til området, slik som fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Det er viktig å orientere seg om hvilke verdier som finnes i området gjennom f.eks. forvaltningsorgan som kommunen, fylkeskommunen, Fylkesmannen eller Miljødirektoratet/ Statens Naturoppsyn, og tilpasse den planlagte skjøtselen til disse verdiene. Når det gjelder lyngsviing, er de generelle rådene at avsviingsflatene ikke skal være for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauen får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse. I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Eksempler på problemarter er einstape, sitkagran, rynkerose og tistler.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Man må sørge for å ha brannslukkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og med tele eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man få hjelp fra noen med erfaring, i hvert fall første gangen.

2.2 Restaurering av kystlynghei

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauen. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå raskere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

Lyngsviing er ei vanleg skjøtselsform i kystlynghei.

3 Naturbeitemark

Naturbeitemark er en artsrik naturtype med høy andel habitatspesialister. Naturtypen er vidt utbredt, men artsrik, ugjødset beitemark i god hevd er gått tilbake som følge av endringer i landbruket. Gjengroing etter opphør av bruk eller intensivt drift med gjødsling og pløying, har redusert arealet. Typen er også utsatt for nedbygging. På bakgrunn av dette er naturtypen som helhet vurdert som sårbar (VU) i Norsk rødliste for naturtyper 2011. Naturbeitemark har høy andel rødlistearter i ulike organismegrupper, særlig karplanter, beitemarksopp og insekter. Mange arter har hovedtyngden av sine forekomster innenfor denne naturtypen.

Naturbeitemark er vidt utbredt over hele Norge fra kysten til innlandet og i alle biogeografiske soner fra boreonemoral til lavalpin sone og fra sterkt oseanisk til svakt kontinental seksjon. I dag er typen vanligst i regioner med mye husdyrhold, for eksempel øvre dalstrøk på Østlandet, på Vestlandet, i Trøndelag og på Nordlandskysten.

3.1 Naturfaglig beskrivelse

Naturbeitemark er lysåpen grasmark med langvarig hevd i form av husdyrbeite, både sau, geit, storfe og hest. Utseendemessig karakteriseres typen av lavvokst vegetasjon dominert av urter og gras. Trær og busker forekommer spredt, til forskjell fra slåttemark der disse mangler. Marka er gjerne mer ujevn enn i slåttemark. Steiner, grunnlendte partier og bergknauser er også nokså vanlig. Typisk for beitemark er dominans av beite- og tråkkresistente gras og arter som ikke spises fordi de er giftige, tornete, smaker vondt eller inneholder mye silikat. Naturbeitemark har få nitrofile arter, men spredt kan noe næringskrevende og tråkktolerante arter forekomme. Karakteristisk er også forekomsten av beitemarksopp om høsten. Det er stor variasjon i artssammensetningen og miljøforhold i naturbeitemark. Et fellestrekk er at variasjonen både skyldes økokliner som også er viktige på naturmark, og langvarig hevd.

Naturbeitemark er semi-naturlig natur, oftest oppstått fra skogsmark som gjennom lang tid med ekstensivt beite har utviklet egenskaper som skiller den fra det natursystemet den ble utviklet fra, uten at markstruktur, hydrologi eller andre basale egenskaper har blitt vesentlig endret. Beitetrykk, husdyrslag og tidspunktet for beite er faktorer av betydning. Tidspunkt på året og varighet av beitet er også faktorer som påvirker vegetasjonen. Det er viktig med avpasset antall beitedyr, da overbeite reduserer artsmangfoldet og for lite beite gir gjengroing. Til forskjell fra kulturbeite er naturbeitemark ikke pløyd og tilsådd, og ikke eller i bare liten grad gjødset.

Kalkinnhold og jordfuktighet er viktige årsaker til variasjonen i artssammensetningen. Karplantemangfoldet er størst i naturbeitemark på kalkrik grunn i lavlandet, der særlig kalktørrenger har et høyt artsmangfold. Det samme gjelder tørrbakker i dalstrøk på Østlandet. Viktige naturbeitemarker for sopp ser ut til å følge et litt annet mønster, da artsrike beiter med høy forekomst av rødlistede sopparter kan forekomme både på kalkrik og kalkfattig grunn, og gjerne i friskere enger. Lang beitehistorie antas å være gunstig. Det er stor regional variasjon fra kyst til innland, fra lavland til fjell og fra sør til nord.

3.2 Artsinnhold

Naturbeitemark er en meget artsrik naturtype karakterisert av mange rødlistede arter av insekter, karplanter og sopp. Av særlig betydning er naturtypen for beitemarksopp og blant disse er 94 arter rødlistet, først og fremst vokssopp, rødsporer, jordtunger og køllesopp. Også for en lang rekke karplanter og insekter er naturtypen viktig. Rundt 85 rødlistede karplanter er knyttet til typen. De mest sjeldne finnes bare på et fåtall steder, mens andre er mer vidt utbredt, men har gått tilbake i lavlandet. Et særpreg i tørr, varm og sandig beitemark er forekomst av møkkbiller, en artsgruppe som har gått sterkt tilbake i seinere tid. En rekke insekter og andre invertebrater er også knyttet til typen,

hvorav flere er rødlistede. Naturbeitemark inngår i forskjellige landskapstyper, fra vidstrakte seterlandskap, småskala kystlandskap, åpne jordbrukslandsskap og småskala kulturlandskap i dalstrøk- og skogstrøk. Ofte forekommer typen som små restarealer og kanter i intensivt drevet jordbrukslandskap. Ved kysten veksler beitemark ofte med andre åpne naturtyper i finskala mosaikkartet mønster. I dalstrøk finner en gjerne artsrik beitemark i kanter mellom fulldyrka mark og hagemark eller skog. Kantsonene har ofte vært uten hevd over lengre tid, men skal kartlegges som beitemarkskant så lenge de fortsatt har preg av semi-naturlig eng. Naturbeitemark har ofte innslag av bergknauser og tresatte partier.

Ulike husdyrslag beiter på ulikt vis. Sau beiter for eksempel mer selektivt enn storfe. Sambeite er derfor som regel positivt. Beite er en nødvendig forutsetning for at naturtypens verdier skal opprettholdes. Beite tilpasset naturgrunnlaget er viktig. For lite beitetrykk medfører gjengroing, mens for sterkt beite medfører slitasje og tråkkskader. De viktigste negative påvirkningsfaktorene i naturbeitemark er gjengroing og intensivt bruk. Tidligere var husdyrhold vanlig over hele landet og typen har gått sterkt tilbake som følge av opphør av beite med påfølgende gjengroing. I sentrale jordbruksstrøk er omlegging til mer intensiv drift med gjødsling, sprøyting og oppdyrking til kornproduksjon og kunsteng typisk. I tillegg er typen utsatt for nedbygging. Tilplanting av gamle beitemarker er også et problem, ved at det reduserer forekomsten av naturtypen. Det samme er spredning og etablering av fremmede arter og andre problemarter, ved at disse fortrenger de typiske beitemarksartene, og over tid bidrar til å ødelegge forekomsten av naturtypen. Tilførsel av nitrogen både fra langtransportert luftforurensing og fra lokale kilder fører særlig i sørlige deler av landet til eutrofiering.

3.3 Råd om skjøtsel og hensyn

Skjøtsel skal opprettholdes, eller igangsettes i lokaliteter som kan restaureres og der det er dokumentert høye naturverdier. Det bør gjøres en vurdering av hvordan lokaliteten opprinnelig har vært skjøttet. For lokaliteter som opplagt og relativt nylig har vært slåttemark, og der det vurderes som mulig å tilbakeføre lokaliteten til slåttemark skal dette anmerkes. I de fleste tilfeller er beiteregimet tilpasset den enkelte lokalitet. Det bør utarbeides planer for skjøtsel i viktige lokaliteter der grunneier/driver involveres. Typiske tiltak vil være å tilpasse dyreantall, husdyrslag og tidspunkt for beite avhengig av vegetasjonen på stedet. Både husdyrslag, antall dyr og beitetidspunkt er viktig å vurdere i beitemark. For eksempel kan det være aktuelt å holde sau unna lokaliteter med sjeldne orkideer som svartkurle, og det kan være aktuelt å avgrense beiteperioden til vår-forsommer eller høst. Gjødsling må unngås og manuell rydding av unngskog og kratt foretas etter behov, og slik at marka holdes åpen. Rydding bør foretas gradvis, da for rask åpning av marka både kan medføre erosjon i bratt terreng og åpne opp for uønskede arter. Tilleggsforing bør unngås, da dette både medfører tråkkskader, oppgjødsling og innførsel av uønskede arter. Saltstein må unngås. Fremmede arter bør fjernes og slitasje og andre negative påvirkninger bør begrenses i sårbare lokaliteter.

4 Om Hysværet og oppdraget

Vegaøyane verdensarvområdesom fikk sin status etter vedtak i UNESCO i 2004. Vegaøyane ligger i Vega kommune og er en del av Helgelandskysten, i den sørlige delen av Nordland fylke. Området består av mer enn 6500 små øyer, holmer og skjær, men også deler av hovedøya, Vega, er med i verdensarvområdet. Verdensarvområdet er på 1037 km². Av dette er 69 km² landareal. UNESCOs innskrivingstekst framhever grunnlaget for verdensarvstatusen som ligger i kulturlandskapet som er skapt av fiskerbondens mangesysleri med landbruk, fiske, samt den unike ærfugldunsankinga. I løpet av 60- og 70-tallet ble øyriket i Vega gradvis fraflyttet og i dag er verdensarvområdet så godt som fraflyttet med unntak av hovedøya Vega og naboøya Ylvingen.

Hysvær består av et par hundre øyer og holmer og ligger ca 10 km nordvest for Nes på hovedøya Vega. Fjorten av øyene har vært bebodd, oftest med bare en familie på hver øy. På det meste bodde rundt 120 mennesker i Hysvær. I dag er det ingen fastboende igjen, men flere av husene på flere av øyene blir i dag benyttet som fritidshus hovedsakelig på sommerhalvåret. Hysværet ligger innenfor Hysvær-Søla landskapsvernområde med dyrelivsfredning med spesiell vekt på det rike fuglelivet. Dette er et viktig og fremdeles aktivt egg- og dunvær.

Oppdraget bestod i å registrere naturbaselokaliteter basert på DN håndbok-13 for de nordlige øyene i Hysværet, og utarbeide en skjøtselsplan for de skjøtselsavhengige, semi-naturlige naturtypene (slåttemark, naturbeitemark, semi-naturlig strandeng og/eller kystlynghei). Det ble fokusert på øyer som:

- er i bruk enten som slåttemark eller som beitemark
- har blitt brent eller der det er planer om å svi av lyng
- antas å ha store biologiske verdier

Dette omfatter i praksis følgende øyer:

- Steinsholmen og Santiholmen
- Buøya
- Bryholmen
- Bryholmdraget, Store Østerdraget og Singsdraget
- Mangdalsøya

Figur 1. Oversikt over registrerte naturtypelokaliteter (avgrenset med oransje) for de nordlige øyene i Hysværet.

5 Skjøtselsplan for slåttemark på Santiholmen og Steinsholmen

GRUNNEIER: Gnr./Bnr.: 31/21: Tor Einar Santi 31/8: Kjell Jørgen Steinsholm		ANSVAR SKJØTSEL: Tor Einar Santi		LOKALITETSVERDI I NATURBASE: Slåttemark (B-verdi) Slåttemark (C-verdi)	
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 15.11.2021			DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 16.06.2021		
DATO REVIDERING:			DATO BEFARING (REVIDERING):		
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM): Juni 2021: befaring og intervju November 2021: innhenting av tilleggsinfo og kvalitetssikring av planen					
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV : Annette Bär & Thomas H. Carlsen				FIRMA: NIBIO	
UTM SONE LOKALITET(ER): Santiholmen: 33W Steinsholmen: 33W		NORD: 7297827 7297779		ØST: 0350915 0351048	
NÅVÆRENDE AREAL PÅ SKJØTSELSPLAN-/NATURBASE LOKALITET: Santiholmen slåttemark: 14,5 daa (B) Steinsholmen slåttemark: 15,5 daa (C)		DEL AV VERNEOMRÅDE: Ja HVILKET VERN: Landskapsvernområde		DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP: Vegaøyan verdensarvområde	
AREAL (ETTER EVENTUELT RESTAURERING):					

5.1 Innledning

Slåttemarkene på naboøyene Santiholmen og Steinsholmen ligger i den nordøstlige delen av Hysværet, adskilt av et sund (figur 1 og 2). Gnr./Bnr. er 31/21 og 31/8. Berggrunn består av kalkglimmerskifer og kalksilikatgneis. Området ligger i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2) i mellomboreal sone.

Det er ulike grunneiere på de to slåttemarkene, men skjøtselsansvarlig og grunneier på Santiholmen er Tor Einar Santi, som har slått på både Santiholmen og Steinsholmen de siste årene. Mens Santiholmen har blitt slått i 4-5 år og framstår som intakt er det behov for restaurering igjen på Steinsholmen siden den har blitt slått først siden 2020.

Figur 2. Oversiktskart som viser registrerte slåttemarker med tiltak på Santiholmen og Steinsholmen.

5.2 Hensyn og prioriteringer

Skjøtselsansvarlig har bruk for graset som vinterfôr for sin besetning av gammelnorsk sau. Slåtten utføres effektivt ved hjelp av tohjuls slåmaskin.

5.3 Tradisjonell og nåværende drift

Det har vært lenge siden at arealene på Santiholmen og Steinsholmen har blitt skjøttet. Santiholmen har blitt tatt i bruk igjen først for 4-5 år siden (2016/17). Under en restaureringsfase har øya blitt slått 2-3 ganger i løpet av sesongen med en bioklipper for å holde mjødurten ned. Etter hvert har det utviklet seg en urte- og grasrik vegetasjon med bl.a. forekomst av marinøkkel. Fra 2021 skal Santiholmen slås en gang sent i sesongen og graset skal bakketørkes.

Steinsholmen har blitt slått med bioklipper for første gang i 2020. Her er planen å fortsette restaureringsslått noen år til fram til mjødurten ikke dominerer like mye som nå.

Begge holmer har blitt brukt i et par år til beite i kortere periode i løpet av vekstsesongen. På Santiholmen er det noen kopplam som holdes oppsyn med og på Steinsholmen har det vært fem geiter på beite for å gnage ned mjødurten.

5.4 Artsmangfold og observerte endringer

Santiholmen er grasdominert med dominerende arter som rødsvingel, smårapp, markrapp, gulaks, engkvein og dunhavre. Av urter ble det bl.a. registrert arve, gåsemure, engsoleie, nyresoleie, gulflatbelg, smalkjempe, nattogdag, forglemmegei (sp.), vendelrot, fløyelsmarikåpe, rødkløver, hvitkløver, rød jonsokblom, snauveronika, gjerdevikke, flekkmure, blåkoll, bakkefrytle, marinøkkel, hanekam, karve, lodnerublom, lifiol og løvetann. Problemartene veitistel, stornesle og mjødurt ble registrert kun i små og begrensede bestander.

Store deler av Steinsholmen er preget av erosjon forårsaket av vånd. I slike eroderte partier dominerer arter som strandbaldersbrå, krattmjølke, nattogdag, lintorskemunn, vendelrot, ryllik, dikeforglemmegei, tunarve, gjetertaske, vassarve og stakekarse. Det finnes også mer intakte engpartier som har arter som rødsvingel, smårapp, markrapp, gulaks, engkvein, dunhavre, arve, engsoleie, nyresoleie, gulflatbelg, smalkjempe, fløyelsmarikåpe, rødkløver, hvitkløver, rød jonsokblom, snauveronika, gjerdevikke, flekkmure, blåkoll, bakkefrytle, marinøkkel, hanekam og lifiol. Mjødurt dominerer større områder her enn på Santiholmen. Hageplantene reinfann og prakthjelm har spredt seg utover i den gamle slåttemarka.

Santiholmen var tidligere gjengrodd med mjødurt slik som Steinsholmen fremstår per i dag. Etter noen år med restaureringsslått har mjødurt blitt redusert til et minimum. Slåttemarka på Santiholmen fremstår som velholdt og i god tilstand.

5.5 Evaluering/vurdering av skjøtselen

OPPSUMMERENDE VURDERING	I HØY GRAD	IMIDDELS GRAD	I LITEN GRAD
Har skjøtselen vært tilfredsstillende for å oppnå målene, jf skjøtselsplanen som nå revideres?	X		
Bør skjøtselen endres for neste skjøtselsplanperiode (neste 5 år)?			X
Er det realistisk at lokaliteten holdes i hevd de neste 5 åra?	X		

5.6 Mål for slåttemarkene

HOVEDMÅL FOR LOKALITETEN(E):
Restaurere og vedlikeholde verdifulle slåttemarksarealer gjennom tradisjonell, ekstensiv slått
EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER:
Øke artsmangfold og redusere biomasseproduksjon i næringsrike partier ved hjelp av restaurerings slått
TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE:
Redusere dekningsgrad av næringskrevende arter som mjørdurt og enghumleblom
Forekomst av sjeldne arter som marinøkkel skal sikres gjennom slått som holder arealene åpne og sikrer lystilgang.

5.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode)

RESTAURERINGSTILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Steinsholmen: Restaurerings slått (2 slåtter) i frodige partier spesielt der mjørdurt dominerer.	2022- 2024	7 daa (= 50 % av totalarealet på Steinsholmen)	Juni + slutten av juli/avg

Restaurerings slått innebærer to slåtter (1. slått før blomstring av gjengroingsarter som f.eks. mjørdurt, ofte rundt St. Hans; 2. slått etter midten eller begynnelsen av august). Som regel fjernes graset umiddelbart etter slått for å forhindre næringstilførsel og for å gi lystilgang til små og mindre konkurransedyktige arter. Unntaksvis kan under tørre værforhold graset tørkes noe på bakken for å gjøre fjerning av graset lettere. Etterpå skal graset fjernes fra området.

5.8 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)

5.8.1 Slått

SLÅTTETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Én slått på Santiholmen (middels tung slått - tohjulstraktor)	Årlig	14,5 daa	Slutten av juli/begynnelsen av august
Én slått på Steinsholmen (middels tung slått - tohjulstraktor)	årlig	8 daa (= 50 % av totalarealet)	

Generelt gjelder for skjøtselsslått (for forklaring se veiledningshefte):

- Slåtten bør skje etter at de fleste artene har blomstret og satt frø (som regel ikke før i siste halvdel av juli). Slåttetidspunktet vil variere fra år til år ut fra variasjoner i været og vekstsesongen. Følg derfor med på blomstring og frøsetting!
- Graset bakketørkes 2-3 dager eller hesjes før det fjernes fra området.

- Områdene kan slås med liten lett traktor med slåmaskin, tohjuls slåmaskin eller ljà, avhengig av bratthet. Kantklipper med tråd kan også benyttes på mindre areal der det er vanskelig å komme til med maskiner.
- Ikke bruk tunge maskiner, spesielt i de fuktige partiene, som kan påføre komprimering av jorda og kjøreskader.
- Unngå bruk av kunstgjødsel, gylle eller store mengder bløt husdyrgjødsel (se veileder).

5.8.2 Andre aktuelle skjøtselstiltak

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSROM (MND/UKE)
Høst/vinter/vårbeiting med sau og/eller geit. Beiting skal ikke erstatte slåttene. Antall sau/geit er avhengig av årstida, beiteperiode og om det er kopplam eller voksne dyr på beite.	Etter behov og ønske	Santiholmen (ca. 18 daa) Steinholmen (ca. 16 daa)	Kortere perioder fra september til mai

Generelt gjelder for beiting i slåttemark (for forklaring se veiledningshefte):

- Beiting er positivt for slåttemarka, og har vært tradisjon mange steder.
- Høstbeiting hindrer opphopning av daugras (som gir grønngjødsling) og letter spiringen neste vår.
- Beiting gir tråkkspor som frøplanter kan spire i.
- Hvis arealet vårbeites, blir slåttene seinere (da blomstring/frøsetting kommer seinere igang)
- Unngå tilleggsføring inne på slåttemarka.
- Sett alltid dyrevelferden og fôrtilgangen i høysetet.
- Tunge storferaser bør ikke beite slåttemark (pga. tråkkskader).
- Slåttemark med rik vårblomstring (f.eks. tidligblomstrende orkideer og marinøkler) bør ikke beites.
- Beit gjerne nærliggende skog, hagemark eller naturbeiter i sammenheng med slåttemarka. Det vil gi utveksling av frø og gener mellom ulike arealer.
- Isådde, fulldyrka kulturenger bør ikke beites sammen med slåttemarka. Dette for å hindre spredning av uønska arter inn i slåttemarka.

5.9 Oppfølging av skjøtselsplanen

NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR:
2026
BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER:
Nei
GJENNOMFØRTE ELLER PÅBEGYNT TILTAK SOM ER FINANSIERT DE SISTE 5 ÅRA:
-
PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELSPLANEN:
Tor Einar Santi

5.10 Bilder fra Santiholmen og Steinsholmen

Figur 3. Slåttemarka på Santiholmen er i god tilstand (Foto: A. Bär).

Figur 4. Det går kopplam på Santiholmen (Foto: A. Bär).

Figur 5. Slåttemarka på Santiholmen (Foto: A. Bär).

Figur 6. Slåttemarka på Steinsholmen barer preg av at den ikke har blitt slått i flere år og mjøddurt dominerer i større partier (Foto: A. Bär).

Figur 7. De skrinne partiene i slåttemarka på Steinsholmen er mer grasrike enn de frodige partier der mjøddurt dominerer (Foto: A. Bär).

6 Skjøtselsplan for kystlynghei og naturbeitemarka på Mangdalsøya

GRUNNEIER: Felles utmark for Gnr./Bnr.: 31/3,6,16,20 (Nordøya)		ANSVAR SKJØTSEL: Tor Einar Santi		LOKALITETSVERDI I NATURBASE: Kystlynghei (B) Naturbeitemark (B)	
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 15.11.2021			DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 16.06.2021		
DATO REVIDERING:			DATO BEFARING (REVIDERING):		
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM): Juni 2021: befaring og intervju November 2021: innhenting av tilleggsinfo og kvalitetssikring av planen					
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV : Annette Bär & Thomas H. Carlsen				FIRMA: NIBIO	
UTM SONE LOKALITET(ER): Kystlynghei: 33W Naturbeitemark: 33 W		NORD: 7297329 7297259		ØST: 0350873 0351010	
NÅVÆRENDE AREAL PÅ SKJØTSELSPLAN-/NATURBASE LOKALITET: Beiteareal: 186,6 daa Hvorav: - Kystlynghei: 30,4 daa - Naturbeitemark: 10,6 daa AREAL (ETTER EVENTUELT RESTAURERING):		DEL AV VERNEOMRÅDE: Ja HVILKET VERN: Landskapsvernområde		DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP: Vegaøyan verdensarvområde	

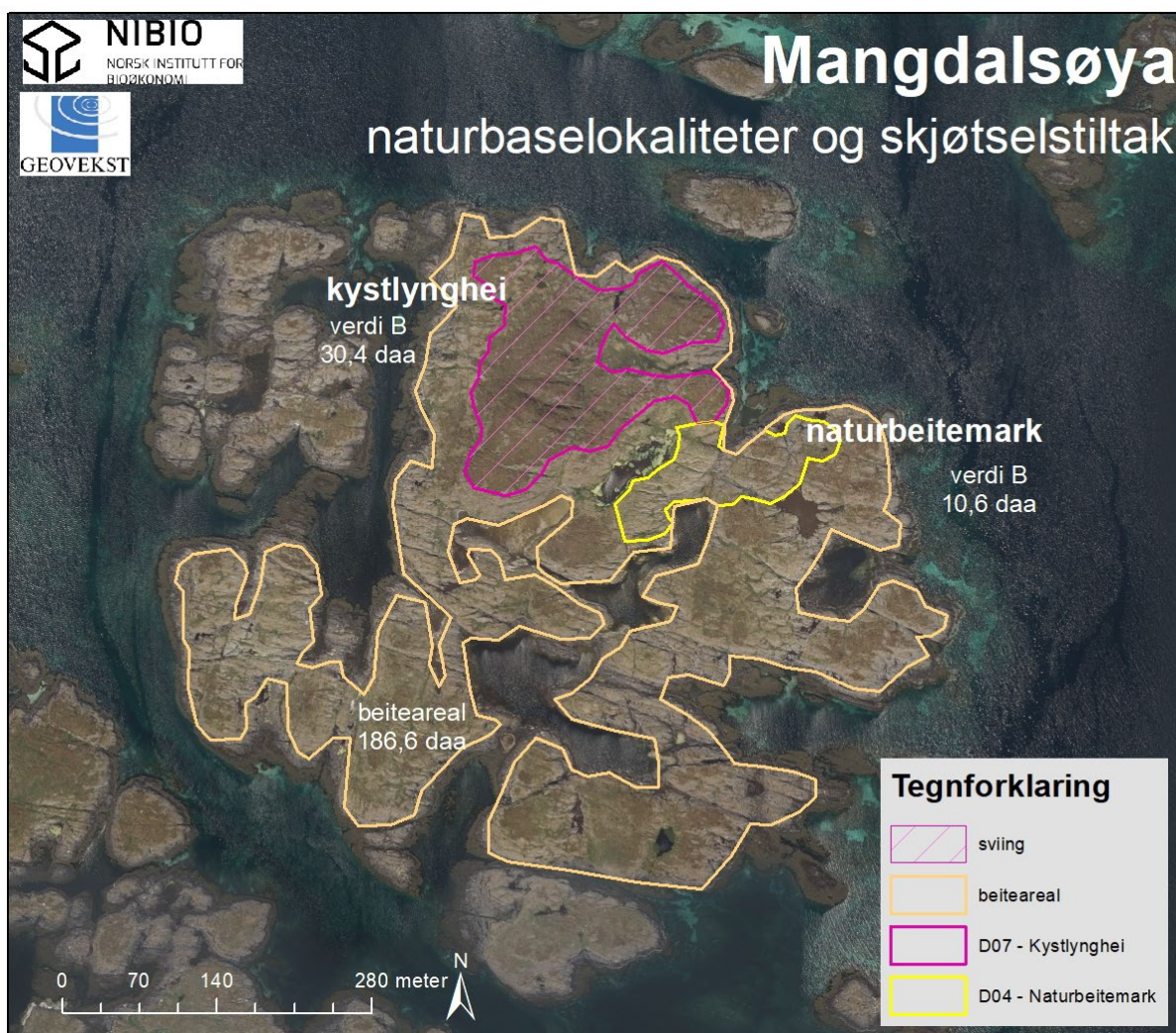
Tidligere naturbaselokalitet:

Mangdalsøya Dam (BN00016915) skal slettes.

6.1 Innledning

Mangdalsøya ligger i den østlige delen av Hysværet (figur 1 og 8). Det høyeste punktet på øya er på 15 moh og ligger i den nordlige delen der også kystlyngheilokaliteten er registrert. Ellers er øya småkupert og fragmentert av mange små tjern og bukter. Vegetasjonen er ofte en mosaikk og varierer hvor grunnlendt et område er og i hvilken grad det er påvirket av saltvann og/eller fuglegjødning. To naturbaselokaliteter har blitt avgrenset: kystlynghei og naturbeitemark.

I følge berggrunnskart (www.ngu.no) skal Mangdalsøya bestå av kalkglimmerskifer og kalksilikatgneis. Inntrykket under feltbefaringa er at berggrunnen er fattigere med mindre kalk enn hva berggrunnskartet indikerer. Området ligger i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2) i mellomboreal sone.

Figur 8. Oversiktskart som viser naturbaselokaliteter og skjøtselstiltak på Mangdalsøya.

6.2 Hensyn og prioriteringer

Mangdalsøya er felleseies for gårdene på Nordøya representert av Gunvald Eilertsen (Gnr./Bnr.: 31/3), og beites av saubesetningen til Tor Einar Santi. Det er et mål om å inngå en langsiktig beiteavtale med grunneierne. Beitebrukeren kan godt tenke seg å sette opp en høyløe på øya for å kunne bruke arealet som helårsbeite der vinterfôr fra Santiholmen og Steinsholmen lagres.

6.3 Tradisjonell og nåværende drift

Mangdalsøya har tradisjonelt vært en beiteøy og en øy der det har blitt sanket egg fra stormåse (gråmåke, svartbak). Antall sau har nok variert de siste årene, men var i 2021 på 12 søyer med lam. I 2020 var det åtte søyer med lam (Tor Einar Santi, pers.medd.). Sauene er av rase gammelnorsk sau og er på beite store deler av året. Sauene fraktes hjem til hovedøya Vega om vinteren.

6.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen

I 2021 var beitetrykket bevisst satt noe høyt av beitebruker. Dette for å få sauene til å gnage mer på einer og i lyngheia. Om det ikke utføres tiltak for å bedre beitekvalitet og kapasitet i de lyngdominerte områdene, anbefales det å redusere beitetrykket noe i årene fremover. 8-10 søyer med lam kan tenkes å være optimalt.

6.5 Artsmangfold og observerte endringer

Mangdalsøya består av både lyngdominerte partier og grasdominerte partier. De lavtliggende engpartiene på øya er påvirket av både våndaktivitet og av fuglegjødsling. Det ligger flere næringsrike brakkvann på øya og ei lita strandeng på nordsida har arter som saltsiv, rødsvingel, buestarr, strandnellik og gåsemure.

Til tross for at berggrunnskartet indikerer kalkrik grunn viser det seg at lyngheivegetasjonen på Mangdalsøya er fattig og består av røsslyng, skrubber, krekling, slåtestarr, molte, blokkebær, skogstjerne, smyle og blåbær. Mosedekket er tykt og består hovedsakelig av etasjemose og furumose. Det er også noe reinlav i bunnsjiktet. Røsslyngen dominerer i store deler av lokaliteten og er stort sett i etableringsfasen og er frisk og fin. På toppen av lokaliteten er andelen av røsslyng noe mindre enn tilfellet langs kantene. Her dominerer krekling.

Naturbeitemarka på Mangdalsøya er relativt artsfattig og preges av en noe spesiell kombinasjon av gulaks, rødsvingel, smyle, slåtestarr, lifiol og myrfiol. I forstyrrede partier der vånd har gravd og åpnet opp jordsmonnet finnes arter som lintorskemunn, veitistel, dikeforglemmegei, skjoldbærer, stakekarse og kvassdå.

Eieren har blitt noe beitet på, men det er lite spor etter beiting i lyngheia. Grasdominerte områder har blitt hardt nedbeitet og det bør vurderes å redusere beitetrykket noe.

6.6 Evaluering/vurdering av skjøtselen

OPPSUMMERENDE VURDERING	I HØY GRAD	IMIDDELS GRAD	I LITEN GRAD
Har skjøtselen vært tilfredsstillende for å oppnå målene, jf skjøtselsplanen som nå revideres?	X		
Bør skjøtselen endres for neste skjøtselsplanperiode (neste 5 år)?			X
Er det realistisk at lokaliteten holdes i hevd de neste 5 åra?	X		

6.7 Mål for den verdifulle naturtypen kystlynghei og naturbeitemark

HOVEDMÅL FOR LOKALITETEN(E): Holde arealet åpent og i god hevd gjennom beiting
EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER: Vurdere sviing av kystlynghei for å redusere krekling
TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE: Røsslyng skal forekomme i ulike aldersstadier.

6.8 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)

6.8.1 Beiting

BEITETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSROM (MND/UKKE)
beiting med sau (GNS), ca. 8-12 søyer + lam	Årlig	Beiteareal: 186,6 daa Hvorav: - Kystlynghei: 30,4 daa - Naturbeitemark: 10,6 daa	Minimum mai-sept.

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSROM (MND/UKKE)
Sviing i partier for å redusere krekling	2022-2024	Ca 2-5 daa innenfor kystlyngheilokaliteten	September-mars

6.8.2 Andre aktuelle skjøtselstiltak

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSROM (MND/UKKE)
Bekjemping av veitistel (kutting av blomsterstengel i blomstringsfasen, fjerning og brenning for å unngå frøspredning)	2022-2025 Etter behov	Spesielt fokus i naturbeitemarka	Juni-september

6.9 Oppfølging av skjøtselplanen

NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR: 2025
BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER: Nei
GJENNOMFØRTE ELLER PÅBEGYNT TILTAK SOM ER FINANSIERT DE SISTE 5 ÅRA:
PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELPLANEN: Tor Einar Santi

6.10 Bilder fra Mangdalsøya

Figur 9. Den høyeste toppen på Mangdalsøya er avgrenset som kystlynghei (Foto: A. Bär).

Figur 10. Fra den høyeste toppen og nordøstover er vegetasjon klassifisert som kystlynghei (Foto: A. Bär).

Figur 11. Naturbeitemark vises i bakgrunnen til venstre. Ellers består området av en mosaikk av heivegetasjon, fuglegjøslet eng, strandeng, grunnlendt mark og bart berg (Foto: A. Bär).

Figur 12. Store arealer i Mangdalsøya er skrint og bart berg stikker fram (Foto: A. Bär).

Figur 13. Vegetasjonen bærer preg av fuglegjødsling og opptrer i mosaikk med heivegetasjon (Foto: A. Bär).

7 Skjøtselsplan for kystlynghei på Bryholmen og for naturbeitemark på øy øst for Steinsholmen

GRUNNEIER: Bryholmen (kystlynghei): Tilhører Oksøya (31/12) Øy øst for Steinsholmen (naturbeitemark): Tor Einar Santi (31/21)		ANSVAR SKJØTSEL: Tor Einar Santi	LOKALITETSVERDI I NATURBASE: Kystlynghei (C) Naturbeitemark (B)
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 15.11.2021		DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 16.06.2021	
DATO REVIDERING:		DATO BEFARING (REVIDERING):	
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM): Juni 2021: befaring og intervju November 2021: innhenting av tilleggsinfo og kvalitetssikring av planen			
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV : Annette Bär & Thomas H. Carlsen			FIRMA: NIBIO
UTM SONE LOKALITET(ER): Kystlynghei: 33W Naturbeitemark: 33 W	NORD: 7298737 7297792	ØST: 0351079 0351283	GNR./BNR.: 31/12, 21
NÅVÆRENDE AREAL PÅ SKJØTSELSPLAN-/NATURBASE LOKALITET: Beiteareal: 199,2 daa Naturbaselokalitetene: - Kystlynghei (Bryholmen): 16,1 daa - Naturbeitemark (øst for Steinsholmen): 4,6 daa BEITEAREAL (ETTER EVENTUELT UTVIDELSE): 253,9 daa	DEL AV VERNEOMRÅDE: Ja HVILKET VERN: Landskapsvernområde	DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP: Vegaøyan verdensarvområde	

Tidligere naturbaselokalitet:

Holme S for Bryholmen, Dam BN00016914 skal slettes.

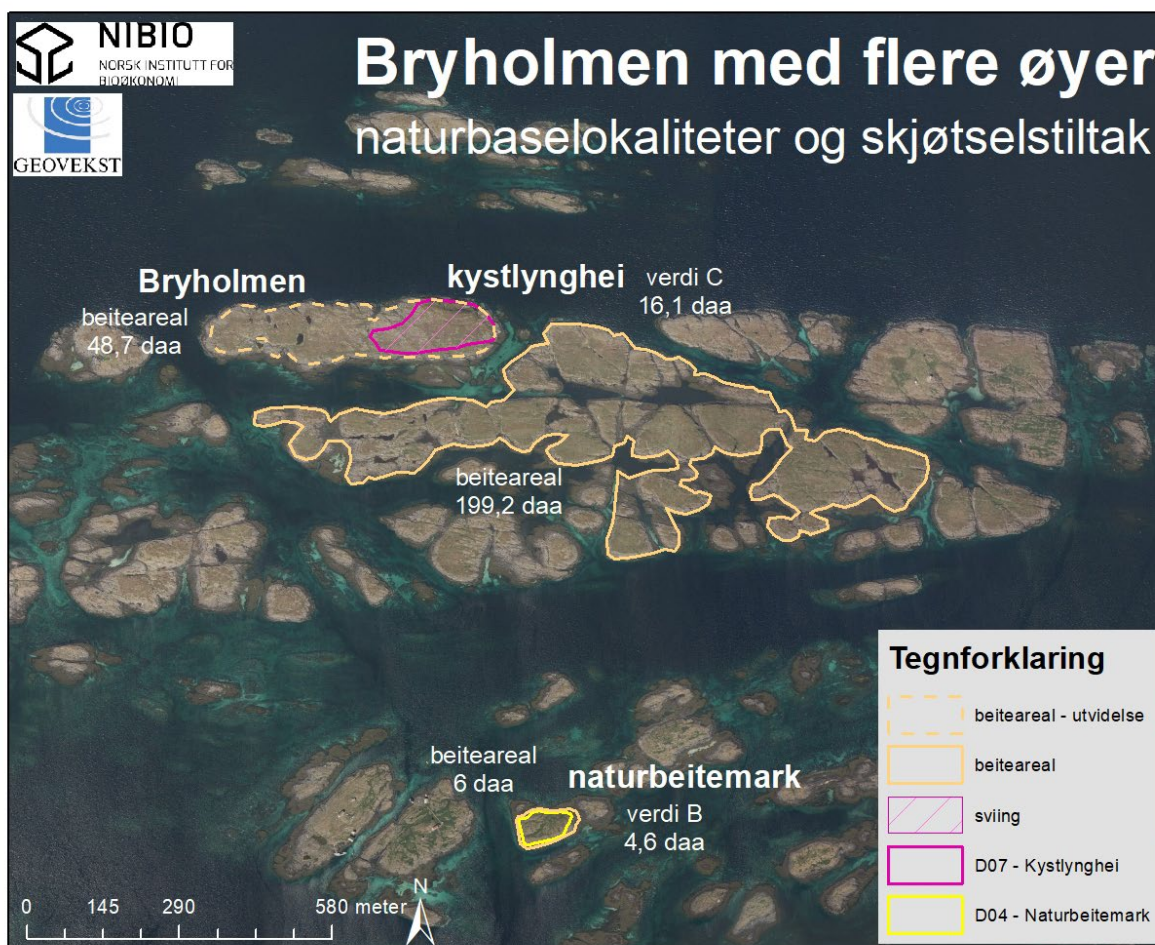
7.1 Innledning

Nord for Santiholmen og Steinsholmen ligger et øykompleks som delvis henger sammen på fjære sjø. I nordvest ligger Bryholmen, som er adskilt fra det som er dagens beiteområde og beites ikke per i dag (se figur 14). På Bryholmen dominerer røsslyng. Vegetasjonen er stort sett skrinn, men i den østlige delen er vegetasjonsdekket noe tykkere og denne delen er avgrenset som verdifull kystlynghei.

Bryholmen er ei kolleforma øy. Nordøst for beiteområdet ligger Lille Østerdraget, Lomsøya (med hus) og Oksøya ytterst mot øst. Her beites det med noen sau fra Øystein Ludvigsens besetning. Toe Einar Santi sitt beiteområde er avgrensa på figur 14 og er sammensatt av holmene Singsdraget (lengst vest), Bryholmdraget (nord), Store Østerdraget, Staulsskjæran og Soliøya (lengst øst). Dette er et øykompleks med sammenhengende flate øyer og skjær. Vegetasjonen her er en blanding av grunnlendt mark og kreklingdominert heivegetasjon, delvis påvirket av salt fra havet og noe fuglegjødsling.

Ca. 100 meter øst for Steinsholmen ligger ei øy som tidligere har vært benyttet som beite og kanskje også som slåttemark. Øya har en artsrik engvegetasjon og har blitt avgrenset som naturbeitemark.

I følge berggrunnskart (www.ngu.no) skal øykomplekset nord for Santiholmen bestå av kalkglimmerskifer og kalksilikatgneis. Inntrykket under feltbefaringa er at berggrunnen er fattigere med mindre kalk enn hva berggrunnskartet indikerer. Øya øst for Steinsholmen er helt klart kalkrik. Områdene ligger i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2) i mellomboreal sone.

Figur 14. Oversiktskart som viser naturbaselokaliteter og skjøtselstiltak i øykomplekset nord for Santiholmen og for øy øst for Steinsholmen.

7.2 Hensyn og prioriteringer

Bryholmen blir i dag ikke beitet, men det ville ha vært en fordel for verdiene i kystlyngheia om beitet ble gjeninnført. Det må tas hensyn til at Bryholmen har skrinn lyngvegetasjon og fravær av gras- og urterike partier. Beitekapasiteten innafor det etablerte beiteområdet for Tor Einar Santi har per i dag lav beitekapasitet. Det kan vurderes å brenne av små partier innafor beiteområdet for å redusere andelen krekling og moser til fordel for mer næringsrikt gras- og urterikt beite.

7.3 Tradisjonell og nåværende drift

Tradisjonelt sett har de fleste øyene nord for Santiholmen og Steinsholmen vært brukt som utmarksbeite. Unntaket er Lomsøya og Oksøya som tidligere var bebodd og ble benyttet som innmark. I dag beites Lomsøya og Oksøya med utegangersau. Det samme gjelder for beiteområdet til Tor Einar Santi (jfr. beskrivelsen i kap. 7.1). Beitekapasiteten er relativt lav innenfor beiteområdet. I år hadde beitebruker fem søyer med lam og en geitebukk på beite her. Sauene er av rase gammelnorsk sau og er på beite store deler av året. Sauene fraktes hjem til hovedøya Vega om vinteren.

7.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen

Lavt beitetrykk i beiteområdet nord for Santiholmen og Steinsholmen skyldes at kvaliteten og beitekapasitet er lav. Krekling dominerer i lyngheipartiene og de gras- og urterike partiene er svært begrenset. Beitebruker vurderer å svi av partier med krekling for å bedre beitet. Foreløpig er beitetrykket høyt nok.

7.5 Artsmangfold og observerte endringer

Kystlyngheia på Bryholmen er dominert av røsslyng hovedsakelig i moden tilstand. Andre arter som forekommer mer eller mindre vanlig i lokaliteten er krekling, slåttestarr, blokkebær, blåbær, skrubbær og skogstjerne. Bunnsjiktet domineres av heigråmose, furumose og noe etasjemose. I kanten ned mot strandberg vokser det en del einer. Strandberget domineres av rosenrot med innslag av bl.a. vaid (NT, nært trua) og veitistel. Det ble registrert kysthumle (NT, nært trua) i kystlyngheia.

Innafor dagens etablerte beiteområde (Bryholmdraget, Singsdraget, Store Østerdraget, Staulskjæran og Soliøya) dominerer grunnlendt lyngmark med krekling og blokkebær i feltsjiktet og med et tykt mosedekke med furumose og etasjemose i fuktige partier og heigråmose i tørrere partier. Noe steder har vånd preget vegetasjonen ved at erosjon har gitt gode vilkår for ettårige ugrasarter som lintorskemunn, nattogdag, vinterkarse, vendelrot og gjetertaske. Det finnes også flekker med kulturbetiget engvegetasjon med arter som gulaks, engkall og marinøkkel. På Bryholmdraget ble det også registrert fjellmarinøkkel (NT, nært trua).

Naturbeitemarka på øya øst for Steinsholmen er artsrik som følge av litt kalkrik berggrunn. I de intakte, tørrere engpartiene finnes arter som marinøkkel, vill-lin, flekkmure, lodnerublom, gulaks, fløyelsmarikåpe, rødsvingel, engkvein og smårapp. Tidligere var einer dominerende i slike parti, men i 2019 ble deler av øya brent noe som tok knekken på mye av einer. Igjen står døde einerkvister. I fuktigere områder dominerer mjøddurt på samme måte som på Steinsholmen. I forstyrrede partier der vånd har gravd og åpnet opp jordsmonnet finnes arter som tveskjeggveronika, nattogdag, vendelrot, gjetertaske, gulflatbelg, krattmjølke og lintorskemunn.

7.6 Evaluering/vurdering av skjøtselen

OPPSUMMERENDE VURDERING	I HØY GRAD	IMIDDELS GRAD	I LITEN GRAD
Har skjøtselen vært tilfredsstillende for å oppnå målene, jf skjøtselsplanen som nå revideres?			
Bør skjøtselen endres for neste skjøtselsplanperiode (neste 5 år)?			X
Er det realistisk at lokaliteten holdes i hevd de neste 5 åra?	X		

7.7 Mål for den verdifulle naturtypen kystlynghei og naturbeitemark

HOVEDMÅL FOR LOKALITETEN(E): Holde arealet åpent og i god hevd gjennom beiting
EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER: Vurdere sviing i deler av beiteområdet og i kystlyngheia på Bryholmdraget for å redusere henholdsvis andel krekling og mose og for å skape mosaikk og mer gras- og urterikt beite i de røsslyngrikepartiene
TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE: Røsslyng skal forekomme i ulike aldersstadier.

7.8 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)

7.8.1 Beiting

BEITETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
dagens beiteområde nord om Santiholmen: <ul style="list-style-type: none"> beiting med sau (GNS), 5-6 søyer + lam skal tas i bruk:	Årlig	Beiteareal: 199,2 daa Hvorav: - Kystlynghei: 0 daa - Naturbeitemark: 0 daa	Minimum mai-sept.
Naturbeitemarka på øy øst for Steinsholmen: <ul style="list-style-type: none"> beiting med sau (GNS), 2-3 søyer+lam 	Årlig	Beiteareal: 6 daa Hvorav: - Naturbeitemark: 4,6 daa	
Kystlynghei på Bryholmen: <ul style="list-style-type: none"> beiting med sau (GNS), 2-3 søyer+lam 	Etter behov	Beiteareal: 48,7 daa Hvorav: - kystlynghei: 16,1 daa	
Besetningen må nok flyttes mellom øyer ilt beiteperioden og ses i sammenheng med dagens beiteområde nord for Santiholmen, Bryholmen og øy øst for Steinsholmen			

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSROM (MND/UKE)
Sviing på Bryholmen i partier med mye krekling	2022-2024	Ca 2-5 daa innenfor kystlyngheilokaliteten	September-mars

7.9 Oppfølging av skjøtelsesplanen

NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR:
2025
BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER:
Nei
GJENNOMFØRTE ELLER PÅBEGYNT TILTAK SOM ER FINANSIERT DE SISTE 5 ÅRA:
PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELSPLANEN:
Tor Einar Santi

7.10 Bilder fra Bryholmen, beiteområdet nord for Santiholmen og øy øst for Steinsholmen

Figur 15. Kystlyngheia på Bryholmen (Foto: T.H. Carlsen).

Figur 16. Geitebukken på Singsdraget og Sven Emil. Bryholmen i bakgrunnen (Foto: T.H. Carlsen).

Figur 17. Parti med avsvidd einer på øy søt for Steinsholmen (Foto: T.H. Carlsen).

8 Andre tiltak relatert til skjøtsel i Hysvær

8.1 Tiltak mot veitistel

Veitistel er en problemart som øker i omfang i naturbeitemarkene i Hysværet. Veitistel er en toårig art som kun lager en relativt liten rosett første år etter frøspiring og som deretter i år to kan vokse stor og kraftig, opp mot 1,5 høy og med flere blomsterstander (koger). For å unngå frøspiring fra veitistel må blomsterstenglene kuttes med kniv eller ryddesag mens veitistelen blomstrer, men i god tid før avblomstring. De avkuttete stenglene bør samles og brennes fordi frøene kan modnes og spres etter at stenglene har blitt kuttet av. Frøene antas å spres både gjennom lufta og/eller flytende på havet fra øy til øy (Carlsen, unpubl. data).

Veitistel trives best der jordsmonnet er tykt og næringsrikt og spesielt godt i områder med erosjon forårsaket av våndaktivitet. Beitedyr skyr veitistel og gir dermed arten et fortrinn ved å beite ned potensielle konkurrenter. I den kommende planperioden (2022-2026) bør det prioriteres høyt å få tatt blomstrende individer av veitistel før de får frøet og spredd seg videre. Dette er eneste måten å få redusert problemet til et minimum. Spesielt fokus må være i områder med våndaktivitet, mye tråkk fra beitedyr og overganger fra strandeng til naturbeitemark. Frø fra veitistel kan overleve i mange år i jorda og vil spire ekstra godt i områder som har blitt gjort åpne og luftige av vånd eller som følge av annen erosjon eller jordbearbeiding.

Referanser

Bratli, H. 2014. Naturbeitemark. Utkast til faktaark pr. 30.04.2014.

Direktoratet for naturforvaltning 2009. Handlingsplan for slåttemark. DN-rapport 2009-6. 60 s.

Direktoratet for naturforvaltning 2010. Utkast til handlingsplan for kystlynghei. DN-rapport 2010-x.

Vedlegg

1 Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase

1.1 Santiholmen

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Stensholmen (Santiholmen)		Kommune Vega		Områdenr.			
ID i Naturbase		Registrert i felt av: A. Bär & T. H. Carlsen		Dato: 16.06.2021			
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige)				Skjøtselsavtale: Inngått år: - Utløper år: -			
Hovednaturtype: D01, Slåttemark – 100 % Tilleggsnaturtyper:			Utforminger: D0115, svak lågurtslåtteeeng – 60 % D0116, lågurtslåtteeeng – 20 % D0119, lågurtslåttefukteng – 20 %				
Verdi (A, B, C): B		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)							
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:	
< 20 m	x	God	x	Slått	x	Torvtekt	Frisk fattigeng (G4) Frisk/tørr, middels baserik eng i lavlandet (G7), Våt/fuktig, middels næringsrik eng (G12)
20 – 50 m		Svak		Beite	(x)	Brenning	
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell	
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling			
		Dårlig		Lauving			

Områdebeskrivelse

Innledning

I forbindelse med utarbeidelse av skjøtselsplan for de nordlige øyene i Hysværet i Vega kommune, har naturbaselokaliteter også blitt registrert. Det har vært et spesielt fokus på trua naturtyper som er i bruk som enten slåttemark, naturbeitemark eller kystlynghei. Befaringen ble gjennomført i midten av juni 2021 av Annette Bär og Thomas H. Carlsen, NIBIO. Befaringen hadde som formål å dokumentere bruken av de ulike naturtypene, vurdere tilstand og i samråd med brukere og vurdere framtidig skjøtsel og evt restaurering av de ulike lokalitetene.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Hysvær består av et par hundre øyer og holmer og ligger ca 10 km nordvest for Nes på hovedøya Vega. Fjorten av øyene har vært bebodd, oftest med bare en familie på hver øy. På det meste bodde rundt 120 mennesker i Hysvær. I dag er det ingen fastboende igjen i Hysvær, men flere av husene på flere av øyene blir i dag benyttet som fritidshus hovedsakelig på sommerhalvåret. Santiholmen (egentlig Stensholmen) er en svak kolleformet øy med et hus på som grunneier og beitebruker disponerer. Det meste av øya inngår i slåttemarkslokaliteten, unntatt et parti sørvest på øya hvor det er svært skrint. Berggrunnen er svakt kalkholdig og består av kalkglimmerskifer og kalkglimmergneis. Området ligger i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2) i mellomboreal sone (MB).

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Engarealet på Santiholmen holdes i hevd som tradisjonell, ekstensiv slåttemark (D01). Størrelsen på slåttemarka er 12,5 daa. Det meste av engarealet på Santiholmen er middels kalkrik og består av utforminga svak lågursslåtteeng (D0115). Enkelte partier har høyere kalkinnhold med forekomst av kalkarter som f.eks. dunhavre, flekkmure og lodnerublom. I tillegg er denne kalkrike delen relativt tørkeutsatt og faller da inn under naturtypeutforminga lågursslåtteeng (D0116). I fuktigere og mer næringsrike partier dominerer mjødurten som gir grunnlag for å definere utforminga for lågursslåttefukteng (D0119). Vegetasjonstypene er for det meste frisk fattigeng i partiene dominert av engkvein, rødsvingel og gulaks (G4), frisk/tørr, middels baserik eng i lavlandet (G7), og de mjødurtdominerte partiene er våt/fuktig, middels næringsrik eng (G12).

Artsmangfold

Santiholmen er grasdominert med dominerende arter som rødsvingel, smårapp, markrapp, gulaks, engkvein og dunhavre. Av urter ble det bl.a. registrert arve, gåsemure, engsoleie, nyresoleie, gulflatbelg, smalkjempe, nattogdag, forglemmegei (sp.), vendelrot, fløyelsmarikåpe, rødkløver, hvitkløver, rød jonsokblom, snauveronika, gjerdevikke, flekkmure, blåkoll, bakkefrytle, marinøkkel, hanekam, karve, lodnerublom, lifiol og løvetann. Problemartene veitistel, stornesle og mjødurten ble registrert kun i små og begrensede bestander.

Bruk, tilstand og påvirkning

Santiholmen har blitt tatt i bruk igjen først for 4-5 år siden (2016/17). Under en restaureringsfase har øya blitt slått 2-3 ganger i løpet av sesongen med en bioklipper for å holde mjødurten ned. Etter hvert har det utviklet seg en urte- og grasrik vegetasjon med bl.a. forekomst av marinøkkel. Slåttemarka vurderes nå å ha god tilstand.

Fremmede arter

Ingen fremmede arter ble registrert i lokaliteten.

Kulturminner

Ingen registrerte kulturminner innenfor lokaliteten.

Skjøtsel og hensyn

Etter en restaureringsfase de siste 4-5 år skal Santiholmen fra 2021 slås en gang sent i sesongen og graset skal bakketørkes. På Santiholmen er det noen kopplam som beiter og holdes oppsyn med.

Del av helhetlig landskap

Lokaliteten ligger innenfor Hysvær-Søla landskapsvernområde med dyrelivsfredning med spesiell vekt på det rike fuglelivet. Området er også en del av Vegaøyen verdensarvområde som fikk sin status på grunn av de unike kulturlandskapsverdiene samt den unike ærfuglduntradisjonen.

Verdibegrunnelse

Slåttemarka på Santiholmen har blitt restaurert og er i god tilstand. Den er nokså stor med 12,5 daa. Vegetasjonen er urte- og grasrik med flere arter typisk for semi-naturlig eng. Artsmangfoldet er ennå litt redusert, men forventes å øke med kontinuerlig skjøtsel. Det ble ikke funnet rødlistede arter, men ikke heller noen fremmede arter. Basert på dette vurderes slåttemarka å ha verdi B, regional viktig.

1.2 Steinsholmen

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Steinsholmen		Kommune Vega		Områdenr.			
ID i Naturbase		Registrert i felt av: A. Bär & T. H. Carlsen		Dato: 16.06.2021			
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige)				Skjøtselsavtale: Inngått år: - Utløper år: -			
Hovednaturtype: D01, Slåttemark – 80 % Tilleggsnaturtyper:			Utforminger: D0115, svak lågurtslåtteeeng – 40 % D0119, lågurtslåttefukteng – 40 %				
Verdi (A, B, C): C		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)							
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:	
< 20 m	x	God		Slått	x	Torvtekt	Frisk fattigeng (G4)
20 – 50 m		Svak	x	Beite	(x)	Brenning	Frisk/tørr, middels baserik eng i lavlandet (G7)
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell	Våt/fuktig, middels næringsrik eng (G12)
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling			Kulturmarksvegetasjon på forstyrret mark (Ix)
		Dårlig		Lauving			

Områdebeskrivelse

Innledning

I forbindelse med utarbeidelse av skjøtelsesplan for de nordlige øyene i Hysværet i Vega kommune, har naturbaselokaliteter også blitt registrert. Det har vært et spesielt fokus på trua naturtyper som er i bruk som enten slåttemark, naturbeitemark eller kystlynghei. Befaringen ble gjennomført i midten av juni 2021 av Annette Bär og Thomas H. Carlsen, NIBIO. Befaringen hadde som formål å dokumentere bruken av de ulike naturtypene, vurdere tilstand og i samråd med brukere og vurdere framtidig skjøtsel og evt restaurering av de ulike lokalitetene.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Hysvær består av et par hundre øyer og holmer og ligger ca 10 km nordvest for Nes på hovedøya Vega. Fjorten av øyene har vært bebodd, oftest med bare en familie på hver øy. På det meste bodde rundt 120 mennesker i Hysvær. I dag er det ingen fastboende igjen i Hysvær, men flere av husene på flere av øyene blir i dag benyttet som fritidshus hovedsakelig på sommerhalvåret. Steinsholmen ligger rett over sund der slåttemarka på Santiholmen er lokalisert. Øya er en svak kupert øy med et par hus på. Det meste av øya inngår i slåttemarkslokaliteten. Berggrunnen er svak kalkholdig. Området ligger i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2) i mellomboreal sone.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Størrelsen på slåttemarkslokaliteten (D01) på Steinsholmen er beregnet til 15,5 daa. Av dette utgjør ca 40% utforminga D0115, svak lågurtslåtteeeng og ca 40 % utforminga D0119, lågurtslåttefukteng. Resterende 20% er eroderte partier med ugrasarter forårsaket av vånd. Vegetasjonstypene man finner i denne slåttelokaliteten er frisk fattigeng (G4), frisk/tørr, middels baserik eng i lavlandet (G7), våt/fuktig, middels næringsrik eng (G12) og de eroderte partiene med kulturmarksvegetasjon på forstyrret mark (Ix).

Artsmangfold

Store deler av Steinsholmen er preget av erosjon forårsaket av vånd. I slike eroderte partier dominerer arter som strandbaldersbrå, krattmjølke, nattogdag, lintorskemunn, vendelrot, ryllik, dikeforglemmegei, tunarve, gjetertaske, vassarve og stakekarse. Det finnes også mer intakte engpartier som har arter som rødsvingel, smårapp, markrapp, gulaks, engkvein, dunhavre, arve, engsoleie, nyresoleie, gulflatbelg, smalkjempe, fløyelsmarikåpe, rødkløver, hvitkløver, rød jonsokblom, snauveronika, gjerdevikke, flekkmure, blåkoll, bakkefrytle, marinøkkel, hanekam og lifiol. Mjødurten dominerer større områder her enn på Santiholmen. Hageplantene reinfann og prakthjelm har spredd seg utover i den gamle slåttemarka.

Bruk, tilstand og påvirkning

Steinsholmen har blitt slått med bioklipper for første gang i 2020. Her er planen å fortsette restaureringsslått noen år til fram til mjødurten ikke dominerer like mye som nå. På Steinsholmen har det vært geit på beite i noen år i kortere perioder for å gnage ned mjødurten.

Fremmede arter

Ingen fremmede arter ble registrert i lokaliteten.

Kulturminner

Ingen registrerte kulturminner innenfor lokaliteten.

Skjøtsel og hensyn

Steinsholmen er i en restaureringsfase som krever restaureringsslått på ca. halvparten av arealet i 2-3 år for å få redusert mjødurtdominansen. Slåtten kan kombineres med periodevis beiting med sau eller geit.

Del av helhetlig landskap

Lokaliteten ligger innenfor Hysvær-Søla landskapsvernområde med dyrelivsfredning med spesiell vekt på det rike fuglelivet. Området er også en del av Vegaøyan verdensarvområde som fikk sin status på grunn av de unike kulturlandskapsverdiene samt den unike ærfuglduntradisjonen.

Verdibegrunnelse

Steinsholmen har nylig blitt tatt i bruk igjen. Øya har blitt slått med bioklipper og beitet i korte perioder for å redusere mjødurt. I deler av lokaliteten har det utviklet seg en gras-urterik vegetasjon, mens andre partier domineres fremdeles av mjødurt. Lokaliteten er stor og har potensiale til å bli en artsrik semi-naturlig eng igjen. Lokaliteten vurderes å ha verdi C, lokalt viktig.

1.3 Mangdalsøya - kystlynghei

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Mangdalsøya - kystlynghei		Kommune Vega		Områdenr.		
ID i Naturbase		Registrert i felt av: A. Bär & T. H. Carlsen		Dato: 16.06.2021		
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige)				Skjøtselsavtale: Inngått år: - Utløper år: -		
Hovednaturtype: D07, kystlynghei – 100 % Tilleggsnaturtyper:			Utforminger: D0707, kalkfattig kysthei – 100 %			
Verdi (A, B, C): B		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder				
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)						
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God		Slått		Tørr lynghei (H1)
20 – 50 m		Svak	x	Beite	x	
50-100 m		Ingen		Pløying		
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling		
		Dårlig		Lauving		

Områdebeskrivelse

Innledning

I forbindelse med utarbeidelse av skjøtselsplan for de nordlige øyene i Hysværet i Vega kommune, har naturbaselokaliteter også blitt registrert. Det har vært et spesielt fokus på trua naturtyper som er i bruk som enten slåttemark, naturbeitemark eller kystlynghei. Befaringen ble gjennomført i midten av juni 2021 av Annette Bär og Thomas H. Carlsen, NIBIO. Befaringen hadde som formål å dokumentere bruken av de ulike naturtypene, vurdere tilstand og i samråd med brukere og vurdere framtidig skjøtsel og evt restaurering av de ulike lokalitetene.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Hysvær består av et par hundre øyer og holmer og ligger ca 10 km nordvest for Nes på hovedøya Vega. Fjorten av øyene har vært bebodd, oftest med bare en familie på hver øy. På det meste bodde rundt 120 mennesker i Hysvær. I dag er det ingen fastboende igjen i Hysvær, men flere av husene på flere av øyene blir i dag benyttet som fritidshus hovedsakelig på sommerhalvåret. På Mangdalsøya er det ingen bosetting. Øya ligger i den østlige delen av Hysværet. Det høyeste punktet på øya er på 15 moh og på denne toppen er kystlyngheilokaliteten avgrenset. Ellers er øya småkupert og fragmentert av mange små tjern og bukter. Vegetasjonen er ofte en mosaikk og varierer avhengig av hvor grunnlendt et område er og i hvilken grad det er påvirket av saltvann og/eller fuglegjødsel. Berggrunn består av kalkglimmerskifer og kalksilikatgneis. Området ligger i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2) i mellomboreal sone. To naturbaselokaliteter har blitt avgrenset på Mangdalsøya: kystlynghei og naturbeitemark.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Det 30,4 daa store røsslyng og kreklingdominerte partiet på Mangdalsøya defineres som kystlynghei (D07), med utforminga fattig kystlynghei (D0707). Vegetasjonstypen for lokaliteten er tørr lynghei (H1).

Artsmangfold

Til tross for at berggrunnskartet indikerer kalkrik grunn viser det seg at lyngheivegetasjonen på Mangdalsøya er fattig og består av røsslyng, skrubbær, krekling, slåttestarr, molte, blokkebær, skogstjerne, smyle og blåbær. Mosedekket er tykt og består hovedsakelig av etasjemose og furumose. Det er også noe reinlav i bunnsjiktet. Røsslyngen dominerer i store deler av lokaliteten og er stort sett i etableringsfasen og er frisk og fin. På toppen av lokaliteten er andelen av røsslyng noe mindre enn tilfellet langs kantene. Her dominerer krekling.

Bruk, tilstand og påvirkning

Mangdalsøya er en typisk utmarksøy og har blitt brukt til beiting i lang tid. Kystlynghei domineres i partier av krekling og en del einer som reduserer beiteverdien.

Fremmede arter

Ingen fremmede arter ble registrert i lokaliteten.

Kulturminner

Ingen registrerte kulturminner innenfor lokaliteten.

Skjøtsel og hensyn

Beiting bør fortsette, fortrinnsvis med sau av rase gammelnorsk sau med nåværende beitetrykk. Dersom øya skal brukes til helårsbeite, bør kystlyngheia helst svis i mindre partier (2-5 daa) for å fremme en mosaikk av røsslyng i ulike aldersstadier og redusere andel av krekling og einer.

Del av helhetlig landskap

Lokaliteten ligger innenfor Hysvær-Søla landskapsvernområde med dyrelivsfredning med spesiell vekt på det rike fuglelivet. Området er også en del av Vegaøyan verdensarvområde som fikk sin status på grunn av de unike kulturlandskapsverdiene samt den unike ærfuglduntradisjonen.

Verdibegrunnelse

Kystlyngheilokaliteten er på 30 daa. Den har blitt beitet i mange år og det vises ingen tegn til gjengroing med kratt. Derimot er andelen av krekling høy i deler av lokaliteten og reduserer verdien. Vegetasjonen er forholdsvis artsfattig og ingen rødlistede arter er registrert. Verdien kan øke dersom det skapes en mosaikk med økt røsslyngandel i forskjellige alderstadier. Nåværende verdi er vurdert til regional viktig, verdi B.

1.4 Mangdalsøya - naturbeitemark

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Mangdalsøya - naturbeitemark				Kommune Vega		Områdenr.		
ID i Naturbase			Registrert i felt av: A. Bär & T. H. Carlsen			Dato: 16.06.2021		
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige)						Skjøtselsavtale: Inngått år: - Utløper år: -		
Hovednaturtype: D04, Naturbeitemark – 100 % Tilleggsnaturtyper:				Utforminger: D0415, svak lågurtbeiteeng – 100 %				
Verdi (A, B, C): B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)								
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):				Vegetasjonstyper: G4, frisk fattigeng Ix, kulturmarks-vegetasjon. Vegetasjon på forstyrret mark
< 20 m	x	God	x	Slått		Torvtekt		
20 – 50 m		Svak		Beite	x	Brenning		
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell		
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling				
		Dårlig		Lauving				

Områdebeskrivelse

Innledning

I forbindelse med utarbeidelse av skjøtelsesplan for de nordlige øyene i Hysværet i Vega kommune, har naturbaselokaliteter også blitt registrert. Det har vært et spesielt fokus på trua naturtyper som er i bruk som enten slåttemark, naturbeitemark eller kystlynghei. Befaringen ble gjennomført i midten av juni 2021 av Annette Bär og Thomas H. Carlsen, NIBIO. Befaringen hadde som formål å dokumentere bruken av de ulike naturtypene, vurdere tilstand og i samråd med brukere og vurdere framtidig skjøtsel og evt restaurering av de ulike lokalitetene.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Hysvær består av et par hundre øyer og holmer og ligger ca 10 km nordvest for Nes på hovedøya Vega. Fjorten av øyene har vært bebodd, oftest med bare en familie på hver øy. På det meste bodde rundt 120 mennesker i Hysvær. I dag er det ingen fastboende igjen i Hysvær, men flere av husene på flere av øyene blir i dag benyttet som fritidshus hovedsakelig på sommerhalvåret. På Mangdalsøya er det ingen bosetting. Øya ligger i den østlige delen av Hysværet. Det høyeste punktet på øya er på 15 moh. Ellers er øya småkupert og fragmentert av mange små tjern og bukter. Vegetasjonen er ofte en mosaikk og varierer avhengig av hvor grunnlendt et område er og i hvilken grad det er påvirket av saltvann og/eller fuglegjødsel. Berggrunn består av kalkglimmerskifer og kalksilikatgneis. Området ligger i klart oceanisk vegetasjonssesjon (O2) i mellomboreal sone. To naturbaselokaliteter har blitt avgrenset på Mangdalsøya: kystlynghei og naturbeitemark.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Partiet med engdominans på Mangdalsøya defineres som naturbeitemark (DO4). Utformingen er svak lågurtbeiteeng (DO415) og vegetasjonstypene er frisk fattigeng (G4) i de intakte partiene og kulturmarksvegetasjon. Vegetasjon på forstyrret mark (Ix) i områdene preget av vånderosjon.

Artsmangfold

Naturbeitemarka på Mangdalsøya er relativt artsfattig og preges av en noe spesiell kombinasjon av gulaks, rødsvingel, smyle, slåttestarr, lifiol og myrfiol. I forstyrrede partier der vånd har gravd og åpnet opp jordsmonnet finnes arter som lintorskemunn, veitistel, dikeforglemmegei, skjoldbærer, stakekarse og kvassdå.

Bruk, tilstand og påvirkning

Mangdalsøya er en typisk utmarksøy og har blitt brukt til beiting i lang tid. Naturbeitemarka er noe påvirket av fuglegjødsel og er dessuten sterkt nedbeita

Fremmede arter

Ingen fremmede arter ble registrert i lokaliteten.

Kulturminner

Ingen registrerte kulturminner innenfor lokaliteten.

Skjøtsel og hensyn

Beiting bør fortsette, fortrinnsvis med sau av rase gammel norsk sau med nåværende eller litt svakere beitetrykk. Naturbeitemark ivaretas tilstrekkelig gjennom beiting om sommeren. Dersom veitistel etablerer seg i og rundt lokaliteten bør den fjernes før planten kommer i blomst og setter frø.

Del av helhetlig landskap

Lokaliteten ligger innenfor Hysvær-Søla landskapsvernområde med dyrelivsfredning med spesiell vekt på det rike fuglelivet. Området er også en del av Vegaøyan verdensarvområde som fikk sin status på grunn av de unike kulturlandskapsverdiene samt den unike ærfuglduntradisjonen.

Verdibegrunnelse

Lokaliteten er middels stor med 10,6 daa, men inngå i en større landskapsmosaikk bestående av flere naturtyper som grunnlendt mark, fuglegjødset eng, kystlynghei, strandeng og bart berg. Arealet har blitt beitet i lang tid og er i god hevd. Naturbeitemarka er middels artsrik på grunn av svak kalkrik berggrunn. Samtidig reduserer fuglepåvirkningen artsmangfoldet der nitrofile arter dominerer. Lokaliteten vurderes å ha regional betydning, verdi B.

1.5 Bryholmen - kystlynghei

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Bryholmen - kystlynghei				Kommune Vega		Områdenr.		
ID i Naturbase			Registrert i felt av: T. H. Carlsen & S. E. Hinderaker			Dato: 22.06.2021		
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige)						Skjøtselsavtale: Inngått år: - Utløper år: -		
Hovednaturtype: D07, Kystlynghei – 100 % Tilleggsnaturtyper:				Utforminger: D0707, kalkfattig kysthei – 100 %				
Verdi (A, B, C): C			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)								
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):				Vegetasjonstyper: H1 – Tørr lynghei
< 20 m	x	God	x	Slått		Torvtekt		
20 – 50 m		Svak		Beite		Brenning		
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell		
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling				
		Dårlig		Lauving				

Områdebeskrivelse

Innledning

I forbindelse med utarbeidelse av skjøtselsplan for de nordlige øyene i Hysværet i Vega kommune, har naturbaselokaliteter også blitt registrert. Det har vært et spesielt fokus på trua naturtyper som er i bruk som enten slåttemark, naturbeitemark eller kystlynghei. Befaringen ble gjennomført 22. juni 2021 av Thomas H. Carlsen og Sven Emil Hinderaker, NIBIO. Befaringen hadde som formål å dokumentere bruken av de ulike naturtypene, vurdere tilstand og i samråd med brukere og vurdere framtidig skjøtsel og evt. restaurering av de ulike lokalitetene.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Hysvær består av et par hundre øyer og holmer og ligger ca 10 km nordvest for Nes på hovedøya Vega. Fjorten av øyene har vært bebodd, oftest med bare en familie på hver øy. På det meste bodde rundt 120 mennesker i Hysvær. I dag er det ingen fastboende igjen i Hysvær, men flere av husene på flere av øyene blir i dag benyttet som fritidshus hovedsakelig på sommerhalvåret.

Bryholmen ligger i den nordøstlige delen av Hysværet og utgjør et stort øykompleks sammen med øyene Bryholmsdraget, Lille Østerdraget, Lomsøya, Oksøya, Soliøya m.m. Bryholmen hører til eiendommen på Oksøya (Bnr./Gnr.: 31/12) og er en kolleforma øy med relativt skrinn lyngvegetasjon. Høyeste punkt er 12 m.o.h. Berggrunn består av kalkglimmerskifer og kalksilikatgneis, men virker fattigere på kalk. Området ligger i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2) i mellomboreal sone. En kystlyngheilokalitet har blitt avgrenset på Bryholmen.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Det avgrensede området på Bryholmen er kartlagt som kystlynghei (D07) med utformingen fattig kysthei (D0707). Vegetasjonstyper er tørr lynghei (H1).

Artsmangfold

Kystlyngheia er dominert av røsslyng hovedsakelig i moden tilstand. Andre arter som forekommer mer eller mindre vanlig i lokaliteten er krekling, slåttestarr, blokkebær, blåbær, skrubbær og skogstjerne. Bunnsjiktet domineres av heigråmose, furumose og noe etasjemose. I kanten ned mot strandberg vokser det en del einer. Strandberget domineres av rosenrot med innslag av bl.a. vaid (NT, nært trua) og veitistel. Det ble registrert kysthumle (NT, nært trua) i kystlyngheia.

Bruk, tilstand og påvirkning

Bryholmen har ikke blitt beita på lang tid, men det er ingen tegn til gjengroing. Dette skyldes nok først og fremst at jordsmonnet er tynt og fruktbarheta lav, samt at øya ligger eksponert til for vær og vind. Tilstanden på kystlyngheia er god til tross for manglende skjøtsel. Det meste av røsslyng er i moden tilstand.

Fremmede arter

Buskfuru (ett individ) ble registrert innenfor lokaliteten.

Kulturminner

Ingen registrerte kulturminner innenfor lokaliteten.

Skjøtsel og hensyn

Bryholmen er lyngdominert og vil kunne egne seg som vinterbeite for utegangersau. Lyngsviing kan vurderes i partier for å skape mosaikk og for å bedre beitekapasiteten, men i og med at jordsmonnet er skrint må brenninga foretas med forsiktighet og når det er frost i bakken.

Del av helhetlig landskap

Lokaliteten ligger innenfor Hysvær-Søla landskapsvernområde med dyrelivsfredning med spesiell vekt på det rike fuglelivet. Området er også en del av Vegaøyan verdensarvområde som fikk sin status på grunn av de unike kulturlandskapsverdiene samt den unike ærfuglduntradisjonen.

Verdibegrunnelse

Lokaliteten har begrenset utstrekning med sine 16,2 daa. Bryholmen har ikke blitt beitet i senere tid, men kystlyngheia er likevel i god tilstand uten noe tegn til gjengroing. Lyngheia domineres av røsslyng i moden fase. Kystlyngheia er artsfattig. Kysthumle (NT, nært trua) ble registrert i kystlyngheia. Med unntak av en liten buskfuru ble det ikke registrert fremmedarter i lokaliteten. Lokaliteten vurderes å ha verdi C, lokal verdi som følge av begrenset størrelse og at den ikke blir skjøttet per dags dato.

1.6 Øy øst for Steinsholmen - naturbeitemark

Navn på lokaliteten Øy øst for Steinsholmen - naturbeitemark			Kommune Vega			Områdenr.		
ID i Naturbase			Registrert i felt av: A. Bår & T. H. Carlsen			Dato: 22.06.2021		
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige)						Skjøtselsavtale: Inngått år: - Utløper år: -		
Hovednaturtype: D04, Naturbeitemark – 100 %				Utforminger: D0416, lågurtbeiteeng – 70 % D0419, lågurtbeitefukteng – 30 %				
Tilleggsnaturtyper:								
Verdi (A, B, C): B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)								
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):				Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God		Slått		Torvtekt		Frisk/tørr, middels baserik eng i lavlandet (G7)
20 – 50 m		Svak		Beite		Brenning	(x)	
50-100 m		Ingen	x	Pløying		Park/hagestell		Våt/fuktig, middels næringsrik eng (G12)
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling				
		Dårlig		Lauving				

Områdebeskrivelse

Innledning

I forbindelse med utarbeidelse av skjøtselsplan for de nordlige øyene i Hysværet i Vega kommune, har naturbaselokaliteter også blitt registrert. Det har vært et spesielt fokus på trua naturtyper som er i bruk som enten slåttemark, naturbeitemark eller kystlynghei. Befaringen ble gjennomført i midten av juni 2021 av Annette Bär og Thomas H. Carlsen, NIBIO. Befaringen hadde som formål å dokumentere bruken av de ulike naturtypene, vurdere tilstand og i samråd med brukere og vurdere framtidig skjøtsel og evt restaurering av de ulike lokalitetene.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Hysvær består av et par hundre øyer og holmer og ligger ca 10 km nordvest for Nes på hovedøya Vega. Fjorten av øyene har vært bebodd, oftest med bare en familie på hver øy. På det meste bodde rundt 120 mennesker i Hysvær. I dag er det ingen fastboende igjen i Hysvær, men flere av husene på flere av øyene blir i dag benyttet som fritidshus hovedsakelig på sommerhalvåret. Øst for øya Steinholmen ligger ei lita øy som bærer preg av å være kulturbetinget. Nærheten til bosetninga på Santiholmen og Steinholmen indikerer at øya mest sannsynligvis tidligere har vært ei beiteøy. Øya hører til Santiholmen, Gnr/Bnr: 31/21. Vegetasjonen er gras- og urtedominert, noe som forsterker inntrykket av at dette har vært et beite for husdyr. Berggrunn består av kalkglimmerskifer og kalksilikatgneis. Området ligger i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2) i mellomboreal sone.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Hele øya med unntak av strandbergsonen ned mot sjøen er avgrenset som naturbeitemark (D04). Det veksler mellom mjødurtdominerte, kalkrike og fuktige dråg representere av utformingen lågurtbeitefukteng (D0419) og tørrere middels kalkrike enger av utforminga lågurtbeiteeng (D0416). Vegetasjonstypene er frisk/tørr, middels baserik eng i lavlandet (G7) og våt/fuktig, middels næringsrik eng (G12).

Artsmangfold

Naturbeitemarka på denne øya øst for Steinholmen er artsrik som følge av litt kalkrik berggrunn. I de intakte, tørrere engpartiene finnes arter som marinøkkel, vill-lin, flekkmure, lodnerublom, gulaks, fløyelsmarikåpe, rødsvingel, engkvein og smårapp. Tidligere var einer dominerende i slike parti, men i 2019 ble deler av øya brent noe som tok knekken på mye av einer. Igjen står døde einerkvister. I fuktigere områder dominerer mjødurt på samme måte som på Steinholmen. I forstyrrede partier der vånd har gravd og åpnet opp jordsmonnet finnes arter som tveskjeggveronika, nattogdag, vendelrot, gjetertaske, gulflatbelg, krattmjølke, og lintorskemunn.

Bruk, tilstand og påvirkning

Øya øst for Steinholmen har ikke vært i hevd på flere tiår og bærer preg av gjengroing; mjødurt i de fuktige partiene og einer i de tørre partiene. I 2019 ble deler av øya brent for å redusere einer, som hadde fått bredt seg utover og var i ferd med å kvele øvrig vegetasjon. Igjen står døde einerkvister og øvrig vegetasjon har nå bedre vilkår som å vokse. I 2020 ble deler av øya slått i et fforsøk på å restaurere naturbeitemarka og gjøre den mer attraktiv som sauebeite.

Fremmede arter

Ingen fremmede arter ble registrert i lokaliteten.

Kulturminner

Ingen registrerte kulturminner innenfor lokaliteten.

Skjøtsel og hensyn

Det anbefales å komme i gang med sauebeiting på øya. Øya kan benyttes til sommerbeite da det ikke finnes kystlynghei her. Beitekapasiteten vil bli bedre etter hvert som beite blir gjenopptatt. Det bør vurderes å klippe ned de døde einerkvistene or å unngå fare for at søyer kan skade jur på de spisse kvistene. Det kan være hensiktsmessig å fortsette å slå et par år til for å bedre beitekvaliteten. Spesielt vil partier med mjødurt bli mer attraktive beiteområder etter en periode med restaureringsslått.

Del av helhetlig landskap

Lokaliteten ligger innenfor Hysvær-Søla landskapsvernområde med dyrelivsfredning med spesiell vekt på det rike fuglelivet. Området er også en del av Vegaøyen verdensarvområde som fikk sin status på grunn av de unike kulturlandskapsverdiene samt den unike ærfuglduntradisjonen.

Verdibegrunnelse

Øya øst for Steinsholmen er ca 6 daa stor der naturbeitemarklokaliteten utgjør 4,6 daa. Per i dag blir ikke lokaliteten beitet, men grunneier har planer om å få dette til i når fremtid. Det har blitt utført restaureringstiltak for å redusere mengden av einer og mjødurt. Lokaliteten er artsrik og verdien vil bli ivaretatt når beitet blir gjeninnført. Lokaliteten vurderes å ha regional betydning, verdi B.

2 Retningslinjer for sviing

2.1 Lyngsviing som skjøtselsmetode – en kort introduksjon

Målet med lyngsviing er å forbedre beitet i lyngheier og sikre det biologiske mangfoldet. Røsslyngplanten taper beiteverdi når den blir gammel og forvedet og den bør derfor fornyes regelmessig gjennom sviing, normalt når den har nådd en alder på 15-25 år. I løpet av levetiden gjennomgår røsslyngen 4 faser, fra pionerfasen (0-6 år), byggefasen (6-15 år), moden fase (15-25 år) til degenererende fase (25 -50 år). I moden fase blir vedproduksjonen større enn bladproduksjonen. Det er nå sviing må til for å brenne bort den gamle forvedede røsslyngen og samtidig stimulere både nyspiring fra røttene og frøspiring fra frø lagret i jordsmonnet (Kvamme et al. 2009).

På Helgelandskysten og i Nord-Norge generelt vil røsslyngen vokse langsommere grunnet lave sommertemperaturer (Direktoratet for naturforvaltning 2012). Sammenlignet med Vestlandet er det derfor ikke behov for å brenne like ofte. Beitetrykk vil også påvirke og gi variasjoner i røsslyngens livssyklus. For svakt beitetrykk i en røsslynghei vil kunne gjøre at lyngen vokser hurtig, og gammel røsslyng vil tape beiteverdi. For sterkt beitetrykk vil kunne gjøre at røsslyngen blir utkonkurrert av gras, halvgras og urter.

Røsslyng er en brukbar beiteplante og det er de friske årsskudda, både langskudd og kortskudd, som hovedsakelig blir beitet. God beitetilgang i sommerhalvåret er viktig for at dyra skal ha god kondisjon når vinteren kommer. Det er først og fremst på vinteren at dyrene beiter på røsslyngen. Sviing av gammel røsslyng vil ved siden av å gi et bedre vinterbeite, bedre sommerbeitet ved at urter og gras vil utgjøre en større del av plantebestanden de første årene etter sviing. Både sviing og rydding er gode tiltak for bedring av beitekvaliteten sommerstid, i stedet for grøfting og planering i verdifulle lyngheiområder.

Det er viktig at lyngheiene beites etter sviing slik at trær og andre uønskede planter ikke etablerer seg i sviflatene. Det viktigste beitedyret i lyngheiene er utegangersauen som spiser av røsslyngen om vinteren. Helårs utegangersau foretrekker gras og urter om sommeren, mens om vinteren er det viktig med tilstrekkelige arealer med røsslynghei. En vedlikeholdt lyngheimosaikk gir den høyest mulige biodiversiteten hos kystlyngheiene og det beste beitet for helårs utegangersau. Brannflatene må ha begrenset størrelse for at en skal oppnå denne mosaikken. Dette er også viktig fordi store brannflater vil ta livet av mus, insekter og andre dyreslag som ikke klarer å flykte ut av brannfeltet eller ned under bakken. Med en småskala mosaikk vil også innvandringen av planter og dyr gå hurtigere til de nysvidde, mer næringsrike, feltene. Det er likevel viktig å ta hensyn til sviing i områder med svært mye gammel røsslyng (store gamle røsslyngstammer mer eller mindre uten blad). I disse kan størrelsen på sviflatene økes noe for å forhindre at beitetrykket blir for stort på små sviflater i etterkant av sviing, da det vil spire mye ung og fristende røsslyng. Det er avgjørende å nøye følge med beitetrykket etter sviing, for å unngå at sauen beiter for mye slik at de unge røsslyngskuddene ikke rekker å etablere seg.

På Helgeland blir ikke røsslyngplantene like store sammenlignet med Vestlandet, og andelen brennbar ved i de gamle plantene er ikke like høy. Det kan derfor oppleves som om det er vanskelig å få fyr på lyngheiene her i nord. I gras- og urterike heiområdene er det også en mindre andel røsslyng, og et sammenhengende brennbart vegetasjonsdekke er derfor mer sjeldent. Det er avgjørende at lyngbuskene over jorda er tørre nok for å få fyr, og at jordoverflaten er tørr nok for at mosedekket skal brenne. Det er derfor bra hvis man utfører sviing etter noen dager med vind. I gamle dager sa man at det skulle ha blåst nordavind i minst tre dager før lyngsviing (Norderhaug et al. 1999). Sviingen foretas best i vintermånedene februar og mars, men er det mye snø kan det utsettes til begynnelsen av april. Vær oppmerksom på hekkende fugl og gjeldende regler for åpen brenning (se Retningslinjer for sviing lenger ned). Det er også mulig å svi sein høst. For å ha kontroll over brannen er det viktig at det er tele i jordbunnen, eller at den er våt, slik at ikke jorda får for høy temperatur og ilden sprer seg ukontrollert. Frossen eller våt jordbunn vil også hindre at humusen med frøbanken vil brenne opp.

På selve dagen før sviing er det fint hvis vinden er jevn og stabil og av passe styrke. Svak vind vil gjøre at lyngen brenner dårlig, og svak vind skifter lett retning. Vinden bør heller ikke være for sterk. Da flytter brannfronten seg så hurtig at brannen blir ufullstendig, en kan også lett miste kontroll på brannen. Tradisjonelt sa man at passe vind var laber bris. For å få slukket brannen må man før sviing planlegge å svi mot en naturlig avslutning i terrenget, for eksempel toppen av en haug, bart berg, myrområde eller sjø. Hvis ikke dette er mulig, bør man svi av små branngater i kantene og i enden før en svir av det store feltet.

Terrenget bestemmer hvor mange personer som trengs ved sviingen. En åpen mark uten naturlige grenser for brannen krever flere personer for å kontrollere flammene sammenlignet med avsviing av et nes ut mot sjøen der det kan holde med en eller to personer.

2.2 Retningslinjer for sviing

(redigert etter SNO-retningslinjer, gjeldende fra 2011)

Det formelle

- Det er kommunen som er myndighet vedr. åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom «forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner». Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon for forbudet.
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Naboer og grunneiere skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Kontakte Statens Naturoppsyn (SNO) v/Runar Omnøy for å avklare forekomst av og behov for hensyn til fugl i området.
- Kontakt evt. også Norsk Ornitologisk Forening (NOF).

Planlegging

- Antatt svisyklus ligger generelt i Norge på omtrent 15 år, i Nord-Norge noe lenger. Men hvor ofte en bør svi samme delflate avhenger av røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Sjekk røsslyngtilstanden: gammel og grov røsslyng bør brennes, men regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng i området brennes før ny kommer tilbake. Vær oppmerksom på at planteproduksjonen er lav det første året etter sviing. Det er også viktig å huske på at der målsetningen er å bevare kystlynghei bør en i utgangspunktet ikke svi samme flate oftere en hvert tiende år. For hyppig lyngsviing fører til utvasking av plantenæringsstoffene.
- Planlegg godt hvor det skal brennes (se vedlegg 2 med anbefalte sviområder) – en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Sviing i lynghei bør skje i mosaikk med flater på maks 10-15 dekar for å få best mulig variasjon. I områder med svært mye gammel røsslyng (store gamle røsslyngstammer mer eller mindre uten blad) kan sviflatene økes noe for å forhindre at beitetrykket blir for stort på små sviflater i etterkant av sviing, da det vil spire mye ung røsslyng. Det er avgjørende å nøye følge med beitetrykket etter sviing, for å unngå at sauen beiter for mye slik at de unge røsslyngskuddene ikke rekker å etablere seg.
- Svi ikke to nabosviflater etter hverandre. Det anbefales å vente 3-5 år før en svir nabosviflaten. Vindstyrken og -retning vil imidlertid avgjøre hvor det er best å svi (vanligvis brenner man med

vinden). Det viktigste er å få svidd! Dette betyr at man kan være noe fleksibel med den endelige avgjørelsen av hvilken sviflate som skal svis av, avhengig av tilgjengelighet av eventuelle naturlige avslutninger for flammene.

- Ha en plan for hvordan brannen skal slukkes. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter, bart berg eller tjern) eller må det brennes branngater? Ei branngate bør ha en bredde på 5-6 meter. Branngater skapes ved å svi av flater samme år som sviinga eller året før. Svi branngatene i svak vind og om mulig mot vindretningen, slik at vegetasjonen brenner langsomt med relativt høy varme.
- Utstyr som trengs til sviing: gassbrenner/blåslampe for å få fyr, og brannslukkere. Brannslukkerne består av en metallplate montert på et langt skaft. Det anbefales å bruke de langskaftede skogbrannvisperne som brannvesenet bruker. Kontakt brannvesenet for lån eller kjøp av disse. Et godt alternativ er aluminiumspader på lange skaft. Flammene slukkes med brannvifte/aluminiumspade gjennom å «slå» på flammene slik at de kveles.
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (seint høst til tidlig vår fram til senest 15. april). Senere må man søke spesielt om tillatelse (Fylkesmannen).
- Det bør vises særlig aktsomhet ved sviing på tynt jordsmonn av hensyn til fare for erosjon og skader på fjell.
- Busker av vanlige treslag på over en meter skal kappes og fjernes før eller etter sviing i områder som er viktig for beiting, biologisk mangfold eller friluftsliv.
- Ta hensyn til fugl. Brenning skal skje før hekketiden. Vær obs på at noen arter, for eksempel havørn, legger egg allerede i mars.
- Ta hensyn til fornminner og kulturminner. For å bevare kulturminner skal det ikke brennes helt inntil disse. Dette skjer for eksempel ved at det finryddes en sone på bakken på 1-3 meter rundt kulturminner før brenning.

Under brenning

Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker. Kunstfiber smelter lett.

- Begynn tidlig for å utnytte dagslyset! Det kan ta lang tid å få slukket brannen og en bør sette av hele dagen.
- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke.
- Vanligvis brenner man med vinden. Vurderingen av hvilken retning flammene skal gå avhenger også av sviflatens topografi, fuktighet og branngater/naturlige grenser. Det kan være enklere å få lyngheia til å brenne i oppoverbakke. Men vær oppmerksom på at flammene sprer seg mye raskere oppover en bakke enn nedover. Flammene sprer seg også betydelig raskere med vinden enn mot vinden. Det er viktig å ha arealet under full kontroll, f. eks. at det er omringet av snø eller har naturlige eller skapte grenser/branngater. Ved usikkerhet er det bedre å tenne på øverst i terrenget og/eller brenne mot vinden. Det vanligste er likevel å la brannen følge vindretningen.
- Ha godt mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lang skaft, snøskuffer etc.).
- Bruk gassbrenneren/blåselampen til å tenne på flere steder ved siden av hverandre slik at det hurtig danner seg en brannfront. Dette vil gi en mer fullstendig brenning, da den intense varmen fra brannfronten gjør at vegetasjonen tørker noe før den tar fyr.
- Da brannen er startet og brannfronten er skapt slukker man den brannfronten som brenner i feil retning, og følger etter på begge sider for å forhindre at brannfronten får utvikle seg mot sidene.

- Kartavgrensede sviflater kan inneholde en del myrpartier og annet som ikke kan/må svis. Det viktigste er å fornye røsslyng og holde ned gjengroingsarter. Punktsvi der det trengs. Dette gjelder spesielt i kuperte områder med fuktigere søkk mellom lyngtuene.
- Slukk omtrent to timer før det blir mørkt, og bruk tiden på å kontrollere at alt er under kontroll. Det er lettere å se røyk i dagslys.
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden ved å «slå» på flammekilden slik at ilden kveles. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke.
- Tar det fyr i maurtuer vær oppmerksom på at disse kan ulme i dagevis hvis man ikke svir av all vegetasjon/material som kan brenne.

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket. Brann i humusen vises ved at det kommer opp litt røyk fra bakken. Disse «underjordiske» brannene kan spres ukontrollert hvis man ikke forsikrer seg om å slukke ved å trampe på bakken.
- Ha nok beredskap ved behov for etterslukking.
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Naboer og grunneiere skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Fjern døde busker og kvister. Døde busker som står igjen etter sviing kan ellers forårsake jurbetennelse som en følge av stikk- og rispskader hos dyr som går på beite i disse områdene. Eventuelle busker og trær som ikke allerede er blitt fjernet før sviing anbefales også fjernet.
- Tegn inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent!
- Svidde felt bør sjekkes for uønsket oppslag av fremmede og problematiske arter og trær 2-4 år etter sviing, og eventuelle oppslag ryddes. Hvis oppslag av trær ikke blir nedbeitet kan en oppjustering av beitetrykket hjelpe.

Spesielle hensyn for Sørgården

- Ei kraftlinje krysser sviflatene utover Drægern. Her bør det tas spesielt hensyn under sviing. Det anbefales punktsviing rundt stolpene.
- Der det er god dekning med røsslyng vil formålet med sviing først og fremst være fornying av røsslyng. Der einer dominerer vegetasjonen er formålet med sviing å forhindre gjengroing med einer. Om andelen av røsslyng vil øke etter sviing i de einerdominerte partiene er uvisst. Men artsmangfoldet har i hvert fall større sjanse å øke. Ved sviing av einer er det viktig med rydding av einerkvister **etter** sviing.
- For å få erfaring med sviing er det greit å starte med små sviflater det første året, og øke arealet for årlig sviing etter hvert.

3 Tiltakslogg, grunneiers notater

Her er det plass for grunneier å føre inn sine egne notater som gjelder gjennomføring av tiltakene.

AREAL/DELOM RÅDE	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVER K/ TIMER	ÅR

AREAL/DELOM RÅDE	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/TIMER	ÅR

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.